

Nr 104.

Utlåtande i anledning av riksdagens år 1953 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m.

(4: e avd.)

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1953 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, får, efter tagen kännedom av vissa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, underställa riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar som ansetts från utskottets sida påkalla yttranden.

1:o) **Arbetsbördan vid Norrbygdens och Mellanbygdens vattendomstolar.** Under justitiedepartementet, § 1, ha revisorerna upptagit frågan om arbetsbördan och vattenmålens behandling vid de norrländska vattendomstolorna samt i anslutning härtill understrukit behovet av snara åtgärder beträffande vattendomstolsorganisationen (Del I, s. 3—20).

Utskottet. Såsom framgår av årets statsverksproposition, har inom justitiedepartementet tillkallats särskild sakkunnig för utredning av de frågor som berörts av revisorerna. Resultatet av denna utredning har redovisats i en den 7 januari 1954 dagtecknad promemoria, vilken sedermera lagts till grund för särskilda propositioner (nr 140 och 198) med förslag om förstärkning av de norrländska vattendomstolorna respektive om höjning av vattendomstolsavgifterna. Då riksdagen vid sin behandling av nämnda propositioner får tillfälle att taga ställning till de av revisorerna aktualiserade spörsmålen, har utskottet icke funnit anledning att i förevarande sammanhang göra något uttalande i frågan, vilket utskottet härmed får för riksdagen
anmäla.

2:o) **Vissa vägarbeten.** Under justitiedepartementet, § 2, ha revisorerna i anslutning till en redogörelse för vissa vägarbeten vid fångkolonien Måshult i Hallands län gjort vissa uttalanden rörande användande av fångarbetskraft vid speciella vägarbeten (Del I, s. 21—25).

Utskottet. Beträffande detta spörsmål har utskottet yttrat sig under punkten 30 i sitt utlåtande nr 2, varom utskottet velat här
erinra.

3:0) **Administrationn av hjälpverksamheten till förmån för underutvecklade länder.** Under utrikesdepartementet, § 3 ha revisorerna anfört vissa synpunkter rörande kostnaderna för den administrativa handläggningen av ärenden rörande tekniskt bistånd till underutvecklade länder (Del I, s. 26—28).

Revisorerna ha inledningsvis erinrat om att redan under de första efterkrigsåren vissa åtgärder vidtogos av Förenta Nationerna och därtill knutna fackorgan i syfte att lämna de ekonomiskt och socialt underutvecklade länderna tekniskt bistånd i deras strävanden att höja folkbildningen, rationalisera industri- och lantbruksproduktionen, effektivisera förvaltningen m. m. (s. 26). Uppgiften att handhåva ärenden rörande dylikt tekniskt bistånd har därvid för svensk del anförtrots Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet, som härför inrättat ett särskilt sekretariat. Av revisorerna ha lämnats vissa uppgifter rörande det arbete som utföres av nämnda sekretariat och storleken av de anslagsmedel som ställts till dess förfogande för ifrågasvarande hjälpverksamhet samt slutligen sekretariatets egna administrationsomkostnader m. m. (s. 27). Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har kostnaderna för det sekretariat som år 1952 inrättats inom svenska institutet för ärenden rörande tekniskt bistånd till underutvecklade länder undergått en icke obetydlig stegring. Medan nämnda sekretariat under budgetåret 1951/52 för sin verksamhet disponerade inalles blott 50 000 kronor, har för innevarande budgetår ett sammanlagt belopp av 173 000 kronor ställts till dess förfogande. Med undantag av en i svenska institutets ordinarie statsbidrag ingående mindre post anvisas de för sekretariatet avsedda medlen numera från det under riksstatens tredje huvudtitel uppförda bidragsanslaget till internationell hjälpverksamhet. Någon särskild prövning av sekretariatets utgiftsbehov från riksdagens sida sker ej.

Att ifrågasvarande administrationskostnader ökat kan i och för sig synas naturligt, eftersom den i Förenta Nationernas regi bedrivna biståndsverksamheten till förmån för de ekonomiskt och socialt underutvecklade länderna först under sistförflutna budgetår börjat taga fastare form, i samband varmed verksamheten successivt vuxit i omfattning. Utgiftsstegringen är dock så markerad, att enligt revisorernas uppfattning förhållandet påkallar viss uppmärksamhet. Vid en bedömning av denna fråga synes särskilt böra beaktas, att omförmälda sekretariat kommit att i åtskilliga fall taga befattning med ärenden som icke äger något direkt samband med den tekniska biståndsverksamheten. Då för nu åsyftade ändamål särskilda organ inrättats, vilkas administrationskostnader bestrides från specialanslag under olika huvudtitlar, kan faran för dubbelarbete och därav orsakade eljest onödiga merkostnader icke uteslutas. Över huvud taget torde det vara behövt att sekretariatets arbetsuppgifter klarare preciseras samt att förefintliga rationaliseringsmöjligheter i fråga om personalorganisation och expeditionarbete i övrigt omsorgsfullt tillvaratages. Icke minst med hänsyn till att en ytterligare intensifiering av hjälpaktionerna på förevarande område kan vara att förvänta synes det vara av särskild vikt, att organisationsapparaten redan från början uppbygges under tillbörligt beaktande av ekonomiska synpunkter.

Revisorerna vill i detta sammanhang erinra om att beträffande den s. k. nämnden för internationella hälsovårdsärenden förordnats, att medicinal-

styrelsen skall tillhandahålla densamma erforderligt biträdes- och expeditionsvaktshjälp. I analogi härmed synes kunna övervägas, huruvida icke det administrativa bestyret med de tekniska biståndsärendena skulle kunna överflyttas till utrikesdepartementet. Detta skulle självfallet medföra ökad belastning å departementets avlönings- och omkostnadsanslag; utgiftsökningen bleve dock med all sannolikhet icke oväsentligt mindre än summan av de totala kostnaderna den nuvarande administrationen föranleder. Alternativt vill revisorerna ifrågasätta om icke — med hänsyn till omfattningen av det löpande arbetet med de tekniska biståndsärendena och dettas, såvitt nu kan bedömas, stadigvarande karaktär — särskild stat borde under riksdagens medverkan fastställas för berörda verksamhet i likhet med vad nu sker beträffande nämnden för internationella hälsovårdsärenden samt svenska unescorådet.

Utlåtanden ha avgivits av statskontoret och svenska institutet (Del II, s. 3—7).

Statskontoret, som erinrar om att ämbetsverket i yttrande den 3 oktober 1953 angående anslag för budgetåret 1953/54 till svenska institutet givit uttryck åt delvis samma synpunkter som riksdagens revisorer framfört, ansluter sig till revisorernas uppfattning att en översyn och granskning enligt angivna riktlinjer bör komma till stånd. Vid översynen anses böra övervägas, huruvida anledning finnes att överflytta det administrativa bestyret med de tekniska biståndsärendena till utrikesdepartementet. Därest sådan överflyttning inte sker anser statskontoret särskild stat böra fastställas för verksamheten.

Svenska institutet framhåller sammanfattningsvis, att det icke f. n. kan bedöma huruvida verksamheten bör fullföljas under nuvarande former eller huruvida nya vägar böra sökas, och därför vill föreslå att frågan om formerna för »administrationen av hjälpverksamheten till förmån för underutvecklade länder» blir föremål för fortsatt översyn och ytterligare överväganden i enlighet med de riktlinjer som framförts av riksdagens revisorer och av institutet i dess utlåtande. En sådan översyn anses lämpligen också böra beakta verksamheten inom de olika kommittéer som tillsatts eller vuxit fram med arbetsuppgifter på detta område, dels de tre av Kungl. Maj:t i januari 1953 tillsatta s. k. sakkunnigekommittéerna för olika FN-frågor, dels Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd till mindre utvecklade områden. Möjligheterna till samordning med de svenska förbindelseorganens arbetsuppgifter rörande tekniskt bistånd anses ävenledes i detta sammanhang böra uppmärksammas.

Utskottet. Med anledning av vad revisorerna i förevarande sammanhang anfört har såväl statskontoret som svenska institutet uttalat sig för en översyn av de administrativa former, under vilka hjälpverksamheten till förmån för underutvecklade länder f. n. bedrivs i vårt land. Även utskottet har funnit en sådan översyn motiverad. De synpunkter på frågan som anlagts av revisorerna och nyssnämnda remissinstanser torde därvid i första hand böra beaktas.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en översyn av de administrativa former, under vilka hjälpverksamheten till förmån för underutvecklade länder bedrivs.

4:o) **Den militära presstjänsten.** Under försvarsdepartementet, § 4, ha revisorerna förordat att spørsmålet om de högre militärstabernas informationstjänst göres till föremål för prövning efter av revisorerna angivna riktlinjer (Del I, s. 29—38).

Revisorerna ha inledningsvis lämnat en redogörelse för tillkomsten av den nuvarande organisationen för den militära presstjänsten enligt vilken med denna verksamhet sammanhängande ärenden handläggas vid fyra olika tjänsteställen, nämligen försvarsstabens press- och filmavdelning, arméstabens press- och adjutanturavdelning, marinstabens pressdetalj och flygstabens pressektion (s. 29—33). Härefter ha revisorerna redogjort för respektive avdelningars personalorganisation och arbetsuppgifter, i vilket sammanhang även lämnats vissa uppgifter rörande de av avdelningarna utgivna informations- och pressorganen (s. 33—36). Slutligen har en tabellarisk översikt lämnats rörande kostnaderna under sistförflutna budgetår för nämnda organisationsenheter i vad avser presstjänsten (s. 37), varefter revisorerna gjort följande uttalande.

Ledningen av den militära presstjänsten är, såsom den lämnade redogörelsen ger vid handen, splittrad på ett flertal myndigheter. Utöver den pressavdelning som finnes inrättad vid försvarsstaben har sålunda varje försvarsgrensstab sitt speciella organ för publicitetsärenden av olika slag. I viss utsträckning kan väl denna uppdelning synas naturlig, då en del hithörande ärenden otvivelaktigt är av sådan beskaffenhet, att de bäst lämpar sig för handläggning inom vederbörande försvarsgrensstab. Emellertid är överensstämmelsen i fråga om arbetsuppgifter de fyra tjänsteställena emellan det oaktat starkt framträdande. I samtliga fall rör det sig här främst om utarbetande av kommunikéer, beriktiganden och dementier, anordnande av presskonferenser och pressbesök, besvarande av förfrågningar och förmedling av intervjuer, förhandsgranskning av för publicering avsett text- och bildmaterial samt registrering, distribuering och arkivering av tidningsklipp m. m. Något hinder mot att sammanföra handläggningen av åtminstone huvudparten av dessa ärenden till ett för hela försvaret gemensamt organ torde ej föreligga.

Såvitt revisorerna kunnat finna måste också verksamheten på förevarande område sägas vara betänkligt överorganiserad. Detta tar sig framför allt uttryck i ett betydande dubbelarbete. Talrika exempel härpå lämnades på sin tid i det av försvarets upplysningsutredning avgivna betänkandet; förhållandena lära sedan dess icke ha förändrats till det bättre. Den nuvarande organisationen kännetecknas vidare av en viss oklarhet beträffande ansvarsfördelningen som knappast kan vara till gagn för verksamhetens planmässiga bedrivande. Även andra olägenheter kan påvisas. Splittringen på olika tjänsteställen har slutligen medfört en onödig för-

dyring av administrationsapparaten. De sammanlagda kostnaderna för den militära presstjänsten uppgår också till avsevärda belopp. Särskilt höga är lönekostnaderna för den personal som tjänstgör vid marin- och flygstaber-
nas här avsedda organ.

Enligt revisorerernas mening bör emellertid kostnaderna kunna väsentligt nedbringas genom en rationalisering av verksamheten. Även om, såsom inledningsvis antytts, de tre försvarsgrensstaberna jämväl i fortsättningen torde ha behov av särskilda informationsofficerare för löpande pressärenden av mera rutinmässig beskaffenhet, lärer sålunda handläggningen av hithörande ärenden till övervägande del kunna sammanföras till den i försvarsstabens ingående pressavdelningen. En dylik samordning påkallar självfallet en viss utbyggnad av denna avdelning, något som lämpligen synes böra ske i huvudsaklig överensstämmelse med det av upplysningsutredningen på sin tid framlagda men av statsmakterna aldrig prövade organisationsförslaget. Det totala antalet i den militära presstjänsten nu sysselsatta befattningshavare lär dock kunna starkt reduceras. En ytterligare kostnadesbesparing torde vara möjlig genom förenkling av publikationstrycket. Detta gäller framför allt den av arméstaben utgivna publikationen »Arménytt», vilken drager påfallande höga kostnader. Utöver de ekonomiska fördelar som sålunda står att vinna synes genom en samordning av nu åsyftat slag behovet av objektivitet i den militära upplysningsverksamheten bättre kunna tillgodses.

Såsom av det föregående framgår, föreligger planer på viss omorganisation av försvarsstabens pressavdelning. Anledningen härtill är de ändrade betingelser som uppstått genom att frågan om det psykologiska försvaret aktualiserats. Enligt revisorerernas mening bör i samband härmed hela spörsmålet om de högre militärstabernas informationstjänst göras till föremål för prövning efter ovan angivna riktlinjer.

Utlåtanden ha avgivits av överbefälhavaren, cheferna för armén, marinen och flygvapnet samt försvarets civilförvaltning (Del II, s. 7—28).

Överbefälhavaren, som finner de högre militärstabernas informations-tjänst icke behöva tagas upp till förnyad prövning, framhåller sammanfattningsvis att någon oklarhet om ansvarsfördelning och uppgifter beträffande den militära presstjänsten icke behöver föreligga sedan »Bestämmelser för den militära presstjänsten i fred» fastställts. Dessa förutsatta särskilda pressorgan vid försvarsgrensstaberna.

De tre försvarsgrenscheferna, som i stort sett anfört liknande synpunkter, finna jämväl en omprövning av förevarande fråga omotiverad.

Försvarets civilförvaltning däremot, som delar revisorerernas uppfattning, understryker ytterligare behovet av en samordning och rationalisering i fråga om de av försvarsmyndigheterna utgivna publikationerna.

Utskottet. Såsom av överbefälhavarens remissutlåtande framgår, ha de bestämmelser som ligga till grund för den militära presstjänsten i fred numera omarbetats. Vissa av de olägenheter som påtalats av revisorerna, framför allt den hittills rådande oklarheten i fråga om fördelningen av ansvaret mellan de på förevarande område verksamma organen, torde därigenom kunna undvikas för framtiden. Enligt utskottets mening borde emellertid en ytterligare rationalisering av verksamheten vara möjlig. Såsom

revisorerna med instämmande av försvarets civilförvaltning framhållit, synas sålunda betydande fördelar stå att vinna, om handläggningen av hithörande ärenden centraliseras till försvarsstaben i större utsträckning än vad nu är fallet. Härför tala icke minst ekonomiska skäl. Genom en närmare samordning av det militära tidskriftstrycket torde ytterligare kostnadsbesparingar ligga inom räckhåll. Utskottet finner det därför påkallat, att nu berörda frågor upptagas till särskild prövning i lämpligt sammanhang.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anfört.

5:o) **Utnyttjande av ekonomivärnpliktiga vid mässar m. m.** Under försvarsdepartementet, § 5, ha revisorerna uttalat att systemet med kommendering av värnpliktig personal till tjänstgöring vid mässar av olika slag bör bringas att upphöra (Del I, s. 38—43).

Efter att inledningsvis ha framhållit att behovet av personal för handräckningstjänst inom försvaret f. n. tillgodoses med dels kollektivavtalsanställd civil arbetarpersonal och dels värnpliktig personal, s. k. ekonomivärnpliktiga, ha revisorerna lämnat vissa uppgifter om innebörden av gällande föreskrifter för ianspråktagande av värnpliktiga för handräckningstjänst (s. 38—41). Revisorerna, som funnit det vara av intresse att undersöka i vilken omfattning dylik personal tages i anspråk för arbete i militära mässar av olika slag, ha vidare lämnat vissa av dem inhämtade uppgifter i detta avseende (s. 41 och 42) och ha härefter gjort följande uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, utnyttjas värnpliktig personal i relativt betydande omfattning för tjänstgöring vid mässar av olika slag. Vid de organisationsundersökningar som legat till grund för fastställandet av behovet av s. k. ekonomivärnpliktiga synes man dock icke ha räknat med att den militära handräckningstjänsten skulle omfatta jämväl arbete av ovan angivet slag. Enligt revisorernas uppfattning är också det ifrågavarande systemet ägnat att inge betänkligheter. Även om den av mässarna bedrivna verksamheten i viss mån finansieras med statsmedel, lär nämligen denna få anses äga karaktär av privat affärsrörelse. Ätminstone vad beträffar den anställda personalens löner ankommer det på vederbörande mässmedlemmar att själva svara för de därmed förbundna kostnaderna. Det framstår med hänsyn härtill såsom oegentligt, att en del av dessa kostnader skall falla på kronan genom att värnpliktig personal kommenderas till tjänstgöring i mässarna. Särskilt otillfredsställande finner revisorerna det vara, att så sker vid de förband som anses lida brist på ekonomivärnpliktiga och därför medgivits anställa civila ersättare för dessa värnpliktiga, något som givetvis åsamkar kronan icke obetydliga extrakostnader. Anmärkningsvärt är vidare, att för armén gällande bestämmelser om förbud mot militär handräckning i manskapsmässar och marketentrier icke sällan åsidosättes. Det synes även kunna ifrågasättas om, såsom fallet är vid kustartilleriet, vapenföra värnpliktiga bör stadigvarande utta-

gas för nu avsedda arbetsuppgifter. Den utbildning som exempelvis kockpersonalen erhåller genom sådan tjänstgöring torde f. ö. vara föga fältmässiga och näppeligen motsvara de krav tjänsten under krigsförhållanden kommer att uppstålla.

Enligt revisorerernas mening bör av ovan angivna skäl kommendering av värnpliktig personal till tjänstgöring vid mässar av olika slag bringas att upphöra.

Utlåtanden ha avgivits av överbefälhavaren, försvarets civilförvaltning och statens organisationsnämnd (Del II, s. 29—35).

Överbefälhavaren erinrar om att utnyttjandet av värnpliktig personal för tjänstgöring vid mässar av olika slag grundar sig på gällande föreskrifter (go nr 2398/1942), som medgiva att militär handräckning användes vid mässar. Inskränkning i denna bestämmelse finnes för arméns del i av arméförvaltningens intendentur- och civila departement år 1943 utfärdade bestämmelser om att militär handräckning icke finge användas i marketenteri och övrig av lägerkassa bedriven affärsrörelse. Dessa föreskrifter innebära intet hinder för att värnpliktiga få användas för städning, eldning o. dyl. i sådana lokaler. Efter att i korthet ha redovisat vissa skäl, som av honom anses vara anledning till att de nuvarande bestämmelserna icke böra ersättas av förbud mot användning av ekonomivärnpliktiga i olika sammanhang, framhåller överbefälhavaren sammanfattningsvis att dylik personal inom ramen för givna föreskrifter även i fortsättningen bör få användas i mässar och marketentier. Genom försvarsgrenshefernas försorg säges slutligen komma att tillses att denna användning i största möjliga utsträckning begränsas.

Försvarets civilförvaltning anser i likhet med revisorererna berörda ianspråktagande av värnpliktiga stå i strid med statsverkets åtaganden gentemot ifrågakarande mässar. Härtill kommer, att det icke heller ur psykologisk synpunkt kan anses tilltalande, att värnpliktiga utnyttjas för här avsett ändamål. I betraktande av att det på grund av rådande brist på ekonomivärnpliktiga varit nödvändigt att i icke ringa utsträckning anställa civila ersättare för dylika värnpliktiga framstår det anmärkta förhållandet enligt ämbetsverket såsom än mer otillfredsställande. I sammanhanget erinras vidare om att chefen för armén och statens organisationsnämnd erhållit uppdrag att söka nedbringa behovet av ekonomivärnpliktiga ävensom att organisationsnämnden uttalat sig för en översyn efter enhetliga grunder av det nuvarande systemet med utnyttjande av värnpliktiga i mässar. Avslutningsvis understryker civilförvaltningen vikten av att den i förvaltningens yttrande berörda översynen av behovet inom armén av ersättare för ekonomivärnpliktiga över huvud taget snarast slutföres och att motsvarande översyn göres jämväl beträffande marinen och flygvapnet. Därvid anses särskilt böra beaktas den av revisorererna berörda frågan ävensom det av civilförvaltningen tidigare väckta spörsmålet om de värnpliktigas utnyttjande inom förvaltningar (motsvarande) för göromål, för vilka på andra håll anlitas expeditivsvaktspersonal.

Statens organisationsnämnd framhåller sammanfattningsvis, att i princip ekonomivärnpliktiga icke böra tagas i anspråk för mässar och marketenterier, att så dock bör kunna ske vid vissa skolor efter undersökning och prövning i varje särskilt fall samt att likformiga grunder beträffande ekonomivärnpliktigas användning i här förevarande hänseende böra tillämpas vid de olika försvarsgrenarna.

Utskottet. De skäl revisorerna åberopat för en avveckling av nuvarande system med kommendering av värnpliktig personal till tjänstgöring vid mässar av olika slag finner utskottet bärande. Dylik kommendering synes därför i princip icke vidare få förekomma. Såsom statens organisationsnämnd framhållit torde dock, efter undersökning och prövning i varje särskilt fall, ekonomivärnpliktiga även i fortsättningen böra kunna tagas i anspråk för nu avsedd tjänstgöring vid vissa skolor. Likformiga grunder i här förevarande hänseende böra därvid självfallet tillämpas inom samtliga försvarsgrenar. Vid regleringen av hithörande förhållanden synas jämväl vissa av försvarets civilförvaltning berörda specialfrågor böra beaktas.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i det av utskottet angivna syftet.

6:o) **Militära järnvägsreglementet och militärtaxan.** Under försvarsdepartementet, § 6, ha revisorerna förordat en revision av militära järnvägsreglementets bestämmelser och i samband därmed upphävande av militärtaxan (Del I, s. 43—53).

Närmare bestämmelser angående militärtransporter på järnväg m. m. finnes meddelade i ett av Kungl. Maj:t den 12 april 1946 fastställt reglemente, benämnt *militära järnvägsreglementet* (MtJR). Reglementet, vilket omfattar militärtransporter på såväl statens som enskilda järnvägar samt i tillämpliga delar jämväl på vissa billinjer, äger giltighet under både fred och krig; vissa stadganden träder dock i kraft först i händelse av krig, förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering. Reglementet kompletteras av särskilda *tilläggsbestämmelser* (tlgb), som utfärdats gemensamt av överbefälhavaren och järnvägsstyrelsen. Ersättning för nu ifrågavarande transporter utgår enligt särskild taxa, den s. k. *militärtaxan*.

Efter att ha erinrat om dessa bestämmelser ha revisorerna redogjort för de skilda slagen av militärtransporter, förfarandet vid biljettbeställning m. m. samt betalningsförfarandet (s. 43—49). Revisorerna ha vidare lämnat vissa av dem från järnvägsstyrelsen under hand inhämtade uppgifter rörande storleken av de belopp som på räkning debiterats militära myndigheter för under sistförflutna budgetår utfört transportarbete o. dyl. samt kostnaderna för järnvägsstyrelsens bestyr med kontrollräkning och debitering av avgifter

för militärtransporter jämte kontrollen av räkningslikvideringen m. m. (s. 49 och 50). Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Till följd av militärtaxans bestämmelser sker en avsevärd reducering av de rese- och fraktkostnader som försvarets myndigheter eljest skulle haft att vidkännas. För vederbörande trafikföretag uppstår ett motsvarande inkomstbortfall, vilket efter det förenhetligande av det svenska järnvägsnätet som numera skett praktiskt taget helt drabbar statens järnvägar. Att mera exakt ange storleken av den faktiska subvention som försvaret sålunda kommer i åtnjutande av torde icke vara möjligt utan omfattande och tidsödande undersökningar. Med ledning av de i det föregående återgivna, av järnvägsstyrelsen lämnade uppgifterna kan dock det på sistförflutna budgetår belöpan- de rabattbeloppet uppskattas till närmare 4 miljoner kronor.

Enligt revisorernas mening är den på militärtaxan grundade ordningen ägnad att ingiva betänkligheter i olika avseenden. Icke minst ur budgetär synpunkt framstår systemet såsom mindre tillfredsställande, enär detsamma avlastar fjärde huvudtiteln från en del av de med den militära verksamheten förenade kostnaderna. Några sakliga skäl för att försvaret på angivet sätt subventioneras synes ej heller föreligga. Revisorerna vill i detta sammanhang erinra om att någon motsvarande förmån icke kommer andra statliga förvaltningsgrenar till del. Vidare må framhållas — för att välja ett annat exempel — att någon särskild nedsättning i de för telefonabonnemang i allmänhet fastställda avgifterna icke förekommer för vare sig de militära eller de civila myndigheterna. Över huvud taget torde numera som regel den principen upprätthållas inom statsförvaltningen, att viss myndighet skall tillgodoräkna sig full ersättning för utförda tjänster, oavsett om dessa tas i anspråk av annan statsmyndighet eller av enskilda. Särskilt för statens järnvägars vidkommande lärer så mycket mindre anledning förefinnas att till underpris fullgöra visst transportarbete som statsbaneföretagets finansiella ställning f. n. är hårt ansträngd. Därtill kommer att tillämpningen av militärtaxans bestämmelser medför icke endast ett direkt inkomstbortfall för statens järnvägar utan även, såsom av det föregående framgår, en eljest onödig arbetsbelastning med därav betingade merkostnader.

Det i militära järnvägsreglementet föreskrivna beställningssystemet — vilket är en förutsättning för att militärtaxan skall kunna tillämpas — torde f. ö. i viss utsträckning innebära praktiska olägenheter även för de militära myndigheterna själva. Revisorerna avser härmed främst de fall då militärbiljett kommer till användning för kortare tjänsteresor, såsom Stockholm—Ulriksdal, Stockholm—Näsby Park, Linköping—Malmslätt och Ystad—Revingehed eller mellan viss garnisonsstad och de närliggande platser som utgör hemort för till tjänstgöring inkallade hemvärnsmän. Den ringa kostnadsbesparing som i dessa fall ernås genom militärtaxan torde knappast kompensera det merarbete som förorsakas vederbörande militära expeditioner i form av utskrivning och utsändning av militärbiljetter.

Även i andra avseenden synes administrativa olägenheter vara förbundna med militära järnvägsreglementet. Såsom av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, är det icke all vid försvaret tjänstgörande personal som äger rätt att färdas å militärbiljett. Det förekommer emellertid ofta, att personal av nu avsett slag beordras företaga resor tillsammans med militära befattningshavare. För deltagarna i en och samma resa kommer då att gälla olika bestämmelser allt efter vederbörandes anställningsform, vilket utan tvakan måste komplicera det militära expeditionsarbetet. En mera påtaglig olägenhet är dock, att reglementsbestämmelserna genom sin detalj-

rikedom och genom sina upprepade hänvisningar såväl mellan de olika paragraferna och momenten inbördes som till olika tilläggsföreskrifter och bilagor ter sig svåröverskådliga och invecklade. Det tidigare återgivna innehåll i den till bilaga nr 7 hörande punkten 6 må tjäna som exempel på att vederbörande biljettutställare även förutsättes besitta alldeles speciella trafikgeografiska kunskaper. Främst för den icke ständigt tjänstgörande militära personalen — reservbefäl och värnpliktiga som under repetitionsövningar placeras i sådana befattningar att de har att handlägga hithörande ärenden — måste det innebära betydande svårigheter att rätt tolka och tillämpa alla dessa invecklade bestämmelser. Visserligen har någon lättnad ernåtts genom den förut omförmälda sammanställning som numera, efter ett uttalande av 1946 års revisorer, utarbetats av försvarets civilförvaltning, men därigenom har systemet som sådant icke undergått någon principiell förändring. Även ur kontrollsynpunkt ger, såsom av det föregående framgår, den nu tillämpade ordningen anledning till erinringar.

Vad slutligen de i militära järnvägsreglementet omförmälda tjänstledighetsresorna beträffar vill revisorerna framhålla följande.

Bestämmelserna i ämnet åsyftar att göra det möjligt för vederbörande personal att vid olika slag av ledigheter färdas till de lägre kostnader som militärtaxan innebär. Enligt revisorernas mening kan det emellertid ifrågasättas, om den begränsade personalkategori på vilken militära järnvägsreglementet är tillämpligt bör i berörda avseende beredas en speciell förmån som icke kommer statstjänstemän i allmänhet till del. De ifrågasvarande föreskrifterna är dessutom i flera hänseenden starkt föråldrade. Sålunda har efter det nämnda reglemente utfärdats nya avlöningsbestämmelser tillkommit och en allmän tjänsteförteckningsrevision ägt rum. Det fast anställda manskapet har erhållit ändrad anställningsform, och furirer och överfurirer är numera kontantavlönade i likhet med övriga tjänstemän. Någon anpassning av militära järnvägsreglementets härav berörda bestämmelser efter de nya förhållandena har dock icke skett. Det synes emellertid icke sakligt motiverat att exempelvis furirer och överfurirer, vilka pensioneras vid 50 respektive 55 års ålder, skall under hela sin tjänstgöringstid åtnjuta förmånen att till militärtaxans nedsatta avgift få företaga tjänstledighetsresor från tjänstgöringsorten antingen till den ort, där de var mantalsskrivna vid tidpunkten för den fasta anställningens början, eller till den ort, där de har sitt hem, varmed i detta sammanhang förstås eget hem för person som bildat sådant och för annan person dens hem som vederbörande vid anställningens början uppgivit såsom sitt. Det torde f. ö. mången gång stöta på praktiska svårigheter för den biljettutställande myndigheten på en tillfällig tjänstgöringsort att kontrollera å vilken ort vederbörande var mantalsskriven när han vann fast anställning vid krigsmakten.

Med hänsyn till nu anförda omständigheter finner revisorerna vägande skäl tala för att militärtaxan upphäves. Försvarets myndigheter bör sålunda fortsättningsvis i likhet med andra statsmyndigheter utge full ersättning för ianspråktaga transporttjänster, såväl i fråga om persontrafik som när det gäller godsbefordran. Därest statens järnvägar anser sig för visst eller vissa fall böra lämna särskild rabatt, torde så få förutsättas ske på grundval av rent affärsmässiga överväganden i enlighet med för den allmänna trafiken tillämpade regler. En mera rättvisande redovisning av försvarskostnaderna skulle därmed åvägbringas.

Genom militärtaxans slopande skulle även möjligheter yppas för en avveckling av det komplicerade biljettbeställningssystem som uppbyggts efter militära järnvägsreglementets bestämmelser. Uppenbarligen föreligger icke

då någon anledning att för vanliga tjänsteresor använda s. k. militärbiljett; vederbörande personal finge i stället, såsom nu sker inom statsförvaltningen i övrigt, i reseräkningen debitera jämväl de av själva transporten föranledda kostnaderna. För vissa speciella slag av militära resor kan det dock vara lämpligt att militärbiljett även i fortsättningen bibehålles, självfallet under iakttagande av vad ovan sagts beträffande taxesättningen. Så är framför allt fallet med in- och utryckningsresor samt resor i samband med värnpliktigas övningsuppehåll. Revisorerna vill emellertid samtidigt understryka angelägenheten av att vissa rationaliseringsåtgärder vidtages med avseende å dessa resor. Debiteringen bör sålunda ske enligt ett medelprisberäkningssystem av samma slag som det under beredskapstiden tillämpade. Fördelningen av de här ifrågakvarande resekostnaderna efter försvarsgrenar synes vidare kunna göras uppskattningsvis i efterhand på motsvarande sätt som nu sker beträffande värnpliktigas familjebidrag. Därigenom skulle blott det totala antalet under viss månad företagna resor behöva angivas på vederbörande transporträkning, vilket i sin tur skulle nedbringa arbetet med uträkning av fakturabeloppet till ett minimum. Likaledes av praktiska skäl torde även i fortsättningen försvarets civilförvaltning böra vara betalande myndighet i fråga om nu behandlade resor. För vinnande av erforderlig kontroll synes dock de till grund för faktureringen liggande biljettbeställningarna böra av järnvägsstyrelsen översändas till den biljettutställande myndigheten för att där granskas med avseende å resornas behörighet. Revisorerna vill i detta sammanhang slutligen framhålla, att jämväl beträffande de s. k. förbandstransporterna ett fortsatt behov av särskild militärbiljett får anses föreligga. Däremot kan de speciella militärfraktgodsedlarna slopas.

I händelse av att militärtaxan upphäves, bortfaller slutligen de formella förutsättningarna för ett bibehållande av de s. k. tjänstledighetsresorna. Att detta speciella slag av militära resor avvecklas, framstår av förut angivna skäl även ur saklig synpunkt såsom motiverat. Enligt revisorernas mening bör den militära personalen icke i nu berörda avseende beredas någon särskild förmån utöver vad som följer av vederbörliga avlöningsförfattningar. Revisorerna förbiser därvid icke, att speciella föreskrifter kan vara erforderliga såvitt fråga är om värnpliktigas tjänstledighetsresor.

En omläggning av det på förevarande område tillämpade systemet enligt nu angivna riktlinjer, förenad med en även i andra hänseenden önskvärd revision av militära järnvägsreglementets bestämmelser, skulle medföra en betydande förenkling av det på såväl försvarets myndigheter som statens järnvägar ankommande förvaltningsarbetet. Icke minst för statens järnvägars del skulle detta ta sig uttryck i direkta kostnadsbesparingar. Revisorerna anser därför, att ifrågakvarande omläggning snarast bör komma till stånd.

Utlåtanden ha avgivits av överbefälhavaren, som till sitt utlåtande fogat yttranden från de tre försvarsgrenshefverna, samt försvarets civilförvaltning och järnvägsstyrelsen (Del II, s. 35—50).

Överbefälhavaren, med vars uppfattning de av *de tre försvarsgrenshefverna* anförda synpunkterna i stort sett sammanfalla, anför sammanfattningsvis följande.

Militärtransporterna äro av en sådan art och omfattning att en rabatt är skäligen. För alla parter måste det vara fördelaktigt, om en enhetlig medelredsättning tillämpades för alla militära transporter. Militärtaxan bör därför bibehållas men vissa revideringar äro önskvärda. Jag vill framhålla, att

om revisorernas förslag om slopande av militärtaxan ändock skulle genomföras, kan det tänkas, att berörda anslag kan komma att belastas med ökade utgifter, trots att rabatter i en eller annan form måste förekomma. Slopas militärtaxan är en mot kostnadsökningen svarande uppräknig av fjärde huvudtiteln oundgängligen nödvändig.

Biljettbeställningssystemet bör bibehållas. Ett slopande av detta medför icke någon förenkling utan måste i stället bedömas medföra en del allvarliga nackdelar i jämförelse med nuvarande system.

Vissa resor inom försvaret kunna med fördel betalas i efterskott enligt ett medelprisberäkningssystem. Denna fråga måste dock utredas ytterligare.

Tjänstledighetsresorna böra bibehållas men bestämmelserna böra revideras beträffande manskapets resor.

Arbetet med en allmän översyn av MtJR bestämmelser pågår sedan någon tid inom försvarsstaben i samråd med kungl. järnvägsstyrelsen.

Chefen för försvarsstaben har redan tidigare varit inne på frågan om medelprisberäkning och kommer att efter samråd med kungl järnvägsstyrelsen senare inkomma med förslag därom samt om revidering av militärtaxan för trupp- och godstransporter.

Försvarets civilförvaltning uttalar sammanfattningsvis, att ämbetsverket finner icke oväsentliga fördelar stå att vinna med militärtaxans ersättande med ett medelprisberäkningssystem i huvudsaklig anslutning till vad riksdagens revisorer föreslagit. Däremot finner ämbetsverket tveksamt, om sloandet av det nuvarande beställningsförfarandet för tjänsteresor skulle medföra nämnvärda fördelar, och ifrågasätter snarare, huruvida icke medelprisberäkning och beställningsförfarande böra tillämpas jämväl beträffande sådana resor. Vissa förenklingar och arbetsbesparingar anses kunna ernås genom en förenkling av militära järnvägsreglementet i enlighet med vad i utlåtandet anförts. Samtliga dessa synpunkter anses böra beaktas av försvarsstaben och järnvägsstyrelsen i samband med den omarbetning av reglementet, som för närvarande pågår inom nämnda båda myndigheter.

Järnvägsstyrelsen säger sig i princip helt dela statsrevisorernas uppfattning att viss myndighet skäligen bör få tillgodoräkna sig full ersättning för utförda tjänster, oavsett om dessa tagas i anspråk av annan statsmyndighet eller av enskilda, och erinrar om att styrelsen i olika sammanhang hävdad att statens järnvägar bör kompenseras för inkomstbortfall på grund av företagsekonomiskt ej motiverade nedsättningar i person- och godstaxorna. Det oaktat anser sig styrelsen nödgad att av vissa i utlåtandet närmare angivna skäl uttala tveksamhet rörande lämpligheten av att slopa militärtaxan. Styrelsen framhåller slutligen att arbetet på en modernisering och förenkling av det militära järnvägsreglementet pågår i samarbete med försvarsstaben.

Utskottet delar i princip revisorernas uppfattning, att viss myndighet bör tillgodoräkna sig full ersättning för utförda tjänster, oavsett om dessa tagas i anspråk av annan statsmyndighet eller av enskilda. Med hänsyn till vad remissmyndigheterna anført i ärendet finner utskottet likväl tveksamt, huruvida den speciella militärtaxan helt bör slopas. Dock synes lämpligt att

densamma, i vad gäller tjänsteresor, ersättes med ett medelprisberäknings-system av samma slag som det under beredskapstiden tillämpade. En viss överarbetning i förenklingssyfte av taxebestämmelserna — liksom av militära järnvägsreglementet — torde vidare vara erforderlig. I likhet med revisorerna hyser utskottet jämväl den åsikten, att de s. k. tjänstledighetsresorna numera kunna slopas.

Såsom remissutlåtandena ge vid handen, pågår f. n. en översyn av hithörande bestämmelser inom försvarsstaben i samråd med järnvägsstyrelsen. Utskottet, som förutsätter att de ovan anförda synpunkterna därvid komma att beaktas, har med hänsyn härtill velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

7:o) Vid vissa militära resor utgående resekostnadsersättning. Under försvarsdepartementet, § 7, ha revisorerna förordat att viss militär personal tillkommande rätt att vid vissa resor i stället för fri resa med reguljärt trafikmedel åtnjuta resekostnadsersättning bör slopas (Del I, s. 53—58).

Jämligt de i 6 § värnpliktsavlöningskungörelsen (SFS 1945: 881) intagna bestämmelserna äger värnpliktig vid inryckning till tjänstgöring åtnjuta antingen fri resa eller resekostnadsersättning, därest han från hemvistet i kyrkobokföringsorten till anbefalld tjänstgöringsplats har att färdas mera än 20 km. Med hemvistet jämställes i vissa fall den värnpliktiges uppehållsplats m. m. Företages resan till viss del med annat färdmedel än järnväg, fartyg, spårväg, omnibus eller linjebil, utgår dock ersättning för begagnande av först omförmålt färdmedel endast där resan i angivna del överstiger 20 km. Motsvarande bestämmelser gälla för utryckningsresor, för resor i samband med övningsuppehåll och tjänstledighet samt för inskrivningsresor. Efter att ha erinrat härom ha revisorerna redovisat för den närmare innebörden och tillämpningen av dessa bestämmelser (s. 54 och 55). Revisorerna ha vidare framhållit att vid av värnpliktiga företagna resor som regel militärbiljett skall användas.

Om sådan biljett icke kunnat tillhandahållas, utgår ersättning för biljettkostnaden enligt den för allmän trafik gällande taxan. Det står dock den värnpliktige fritt att i stället för järnväg anlita annat färdmedel, t. ex. egen bil. Vid bestämmande av därför utgående ersättning skall särskild kostnadsjämförelse ske, varvid vederbörande myndighet har att beakta en rad olika omständigheter. Revisorerna, som funnit det vara av intresse att närmare undersöka hur ifrågavarande bestämmelser verka i praktiken, ha vidare lämnat vissa av dem inhämtade upplysningar i detta avseende samt i sammanhang därmed återgivit vissa av chefen för Smålands artilleriregemente anförda synpunkter, vilka anses belysande för hur man vid förbanden ser på här behandlade spörsmål (s. 56 och 57). Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring samt vid övningsuppehåll m. m. skall värnpliktig personal, därest så erfordras, som regel begagna av kronan tillhandahållen färdhandling, gällande för resa med järnväg, fartyg, spårväg, omnibus eller linjebil. Någon ovillkorlig skyldighet att företaga resan med dylikt reguljärt trafikmedel föreligger dock ej; det står sålunda den värnpliktige fritt att i stället anlita t. ex. egen bil, varvid särskild resekostnadsersättning utgår. Enligt vad revisorerna erfarit har sistnämnda möjlighet kommit att alltmer utnyttjas under senare år.

Vid bestämmandet av ifrågakarande ersättning skall jämförelse mellan olika färdsätt verkställas i syfte att utröna den minsta sammanlagda rese- och traktamentskostnaden. Till grund för denna beräkning skall läggas det biljettpreis som gäller enligt den för allmänheten fastställda tariffen. Detta medför att den ersättning försvarets vederbörande myndigheter har att utbetala för s. k. fingerad resa kommer att överstiga den kostnad som skulle ha uppstått, därest resan företagits med militärbiljett och militärtaxans bestämmelser sålunda varit tillämpliga. Även om, såsom revisorerna i annat sammanhang förordat, militärtaxan skulle slopas, måste det vara till nackdel för staten att, i den mån statens järnvägar upprätthåller reguljärt trafik på vederbörande sträckor, resekostnadsersättningen i dessa fall ej kommer statsbaneföretaget till godo.

Uppmärksammas bör dessutom, att bestyret med ovanstående kostnadsjämförelser och allt vad därmed sammanhänger, såsom taxegranskning, kontroll av lämnade uppgifter, fastställande av ersättningar och utbetalning av framräknade belopp m. m., är för de militära expeditionerna synnerligen betungande och vida mer arbetskrävande än utfärdande av militärbiljett. Icke minst gäller detta i fråga om repetitionsövningsförband. Såsom av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår, kan många gånger denna arbetsuppgift bemästras blott genom anlitande av extra personal. Vid ett stort antal av de av revisorernas undersökning berörda förbanden anses över huvud taget icke möjlighet föreligga att med tillgängliga personalresurser underkasta varje nu åsyftad resa sådan ingående granskning som rätteligen borde ske. Faran för missbruk av den här ifrågakarande förmånen torde icke minst med hänsyn härtill vara uppenbar. Från militärt håll har också vitsordats att allvarliga olägenheter är förbundna med de värnpliktigas fingerade resor. Ur statens synpunkt måste systemet betecknas som mycket oekonomiskt.

Den värnpliktiga personalen skall självfallet icke åsamkas några kostnader för nu avsedda resor. Å andra sidan bör framhållas, att det här icke är fråga om tjänsteresor i vedertagen bemärkelse. Någon anledning att på dessa värnpliktsresor tillämpa bestämmelser, vilka utformats under beaktande av de intressen allmänna resereglementet har att tillgodose, torde därför sakligt sett ej föreligga. De förpliktelser som i berörda hänseende åvilar kronan får i stället anses vara uppfyllda i och med att den värnpliktige tillhandahålles erforderlig färdhandling. Detta utesluter givetvis icke att särskild resekostnadsersättning bör utgå i sådana speciella fall, då av geografiska eller liknande orsaker reguljärt trafikmedel icke kan utnyttjas. Det nu sagda synes äga principiell giltighet även beträffande resor av här avsett slag, som företages av annan icke ständigt tjänstgörande militär personal än värnpliktiga.

Med hänsyn till ovan anförda omständigheter anser revisorerna, att vid sådana militära resor som icke har karaktären av tjänsteresor i sedvanlig bemärkelse den vederbörande personal tillkommande rätten att i stället för fri resa med reguljärt trafikmedel åtnjuta resekostnadsersättning bör slopas.

Utlåtanden ha avgivits av överbefälhavaren och försvarets civilförvaltning (Del II, s. 51—54).

Överbefälhavaren, som framhåller att möjligheten att erhålla resekostnadsersättning i stället för att använda tillhandahållen färdhandling numera utnyttjas av de värnpliktiga i en utsträckning, som icke kan anses motsvara det ursprungliga syftet med förmånen, anser dock att de värnpliktiga icke böra fråntagas sagda förmån. Bestämmelserna i detta stycke föreslås i stället göras till föremål för en sådan översyn att en väsentlig förenkling av det administrativa arbetet kan komma till stånd och ett icke avsett utnyttjande av förmånen omöjliggöres.

Försvarets civilförvaltning föreslår att, med hänsyn till angelägenheten av att här ifrågavarande problemkomplex snarast göres till föremål för överväganden, en av ämbetsverket tidigare påyrkad utredning rörande bl. a. denna fråga inom en nära framtid igångsättes och att åt de sakkunniga därvid uppdrages att i första hand framlägga förslag till ändrade bestämmelser om de värnpliktigas resor och därmed sammanhängande problem, varvid jämväl motsvarande fråga för den icke ständigt tjänstgörande personalens del bör beaktas.

Utskottet. Med hänsyn till de olägenheter av skilda slag som synas vara förbundna med gällande bestämmelser om resekostnadsersättning vid vissa militära resor finner utskottet behov föreligga av en översyn av nu ifrågavarande spørsmål. Därvid torde böra beaktas vad såväl revisorerna som vederbörande remissmyndigheter anfört i ärendet.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i det av utskottet angivna syftet.

8:o) Försäljning av proviantartiklar till enskilda. Under försvarsdepartementet, § 8, ha revisorerna förordat en omprövning av frågan om den försvarets personal tillkommande rätten att mot ersättning utbekomma proviantartiklar från kronans förråd (Del I, s. 59—78).

Revisorerna ha inledningsvis erinrat om att viss försvaret tillhörig personal enligt vederbörliga förvaltningsföreskrifter äger rätt att under särskilda villkor mot ersättning utbekomma proviantartiklar från kronans förråd. Efter en redogörelse för innebörden av bestämmelserna på hithörande område (s. 59—64) ha revisorerna vidare erinrat om, att frågan om försäljning av proviant från kronans förråd till enskilda tidigare vid skilda tillfällen varit föremål för riksdagens revisorers uppmärksamhet, samt i korthet omnämnt vad i samband därmed förevarit (s. 64—66).

Revisorerna, som funnit det vara av intresse att närmare undersöka omfattningen av den försäljningsverksamhet som f. n. förekommer inom för-

svaret, ha vidare lämnat vissa av dem införskaffade uppgifter rörande bl. a. totala värdet av de vid arméns truppförband under sistförflutna budgetår till enskilda försålda proviantartiklarna, den försålda mängden av vissa varor vid skilda förband, för varorna erlagda å-priser och motsvarande marknadspriser m. m. (s. 66—74). Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Enligt i vederbörliga förvaltningsreglementen meddelade föreskrifter äger viss vid försvaret tjänstgörande personal rätt att mot ersättning utbekomna proviantartiklar från kronans förråd. I denna förmån inbegripes jämväl de i vederbörandes hushåll ingående medlemmarna. De priser som tillämpas vid denna försäljning ligger som regel avsevärt under de i den allmänna marknaden gällande.

Såsom den av revisorerna verkställda undersökningen utvisar, är den här ifrågavarande verksamheten av relativt betydande omfattning. Det sammanlagda försäljningsbeloppet under sistförflutna budgetår uppgick sålunda till ca 2,4 miljoner kronor. Därvid är emellertid att märka, att vid ett stort antal förband och motsvarande militära enheter någon försäljning över huvud taget icke ägt rum. Av de i det föregående lämnade uppgifterna framgår vidare, att verksamhetens omfång starkt varierar mellan olika försvarsgrenar. Av det ovan angivna beloppet hänför sig sålunda drygt 68 procent till försäljning inom marinen. De inbördes skiljaktigheterna mellan olika förband (motsvarande) är även avsevärda. Den utan gensägelse mest omfattande försäljningen förekommer vid örlogsbasen i Karlskrona, där en särskild proviantbod inrättats. Omsättningen vid denna uppgick under sistförflutna budgetår till över 1 miljon kronor.

Då förevarande spørsmål tidigare varit uppe till behandling, har från militärt håll såsom motiv för inköpsrättens bibehållande framför allt hävdats, att genom försäljningsverksamheten en önskvärd förrådsomsättning kunnat komma till stånd. Denna synpunkt har tillmätts särskilt värde i fråga om den vid proviantboden i Karlskrona bedrivna affärsrörelsen. Enligt vad revisorerna under hand inhämtat anses av chefen för intendenturförvaltningen i Sydkustens marindistrikt nämnda proviantbod alltjämt vara nödvändig för att det till marindistriktet knutna proviantförrådet skall kunna hålla ett för mobiliseringsändamål tillräckligt omfattande lager.

Självfallet ökas kronans lagringsmöjligheter, därest i vederbörande proviantförråd ingående artiklar fortlöpande omsättes genom försäljning till enskilda. I vad mån denna omständighet har någon avgörande betydelse för beredskapen på förevarande område synes dock oklart. Såsom tidigare framhållits förekommer vid ett stort antal militära enheter över huvud taget icke någon sådan försäljning. Det saknas emellertid anledning antaga, att omsättningsbehovet skulle vara mindre vid här ifrågavarande förråd än vid andra. Därtill kommer att försäljningen, där den sker, i allmänhet omfattar icke endast rena magasinsvaror utan även färskvaror, vilka icke lagerhållas utan kontinuerligt upphandlas genom vederbörande lokalmyndigheters försorg. Av de revisorerna tillställda handlingarna framgår vidare, att försäljning stundom sker av varor som icke alls ingår i den militära utspisningsstaten. Vad särskilt förhållandena i Karlskrona beträffar må erinras om att den därstädes befintliga proviantboden, i motsats till övriga försäljningsställen, bedrev sin verksamhet jämväl under tiden för det senaste världskriget, oaktat enligt ovan refererade tankegång av densamma tillhandahållna varor då borde ha tagits i anspråk av vederbörliga i och för den förstärkta försvarsberedskapen organiserade militära styrkor. I detta

sammanhang torde slutligen böra uppmärksammas, att försvarets livsmedelsförsörjning i händelse av krig numera i allt större utsträckning avses skola baseras på ett system med s. k. leveranskontrakt, vilket i hög grad minskat behovet av särskild fredslagerhållning i militär regi.

Det har vidare gjorts gällande, att den nu ifrågakvarande försäljningsverksamheten icke skulle medföra några merkostnader för kronan. Även på denna punkt synes emellertid delade meningar kunna råda. Härvidlag må erinras om att prissättningen å de artiklar som utlämnas från vederbörande förråd för försäljning till enskilda icke sker efter enhetliga grunder. Inom armén ökas sålunda i förevarande fall varans återanskaffningspris med 10 öre per kg eller med lägst 5 procent. Detsamma synes gälla inom flygvapnet. Vid marinen däremot förhöjes återanskaffningspriset med dels ett tillägg av 10 procent och dels ett tillägg av 5 öre per kg, dock att vid utlämning till proviantboden i Karlskrona nämnda pris ökas med allenast 8 procent. Förrådsomkostnaderna torde emellertid i nu angivna fall vara ungefär lika stora. Oberoende av huruvida förrådsomkostnadspåsläggen kan anses korrekt beräknade eller ej synes emellertid kronan icke erhålla någon som helst gottgörelse för det omfattande administrativa merarbete som försäljningsverksamheten medför. Att denna handelsrörelse ställer icke obetydliga anspråk på de i och för sig knappa förrådsutrymmena är vidare uppenbart. Av ett flertal arméförband har också lämnats den upplysningen, att någon försäljningsverksamhet av nu åsyftat slag icke kunnat organiseras på grund av lokalbrist.

Mot bakgrunden av nu anförda omständigheter kan det sålunda synas tveksamt, om försäljningen av proviant till enskilda är av något speciellt intresse för kronans vidkommande. Den ifrågakvarande inköpsrätten torde snarare få sägas ha karaktären av en förtäckt löneförmån. Vid frågans tidigare behandling har också hävdats, att denna rätt skulle vara en betydelsefull del av de förmåner staten tillförsäkrat vederbörande personal såsom lön för dess arbete. Denna synpunkt kan möjligen tänkas ha haft ett visst berättigande i äldre tider med för den militära personalen relativt ogynnsamt löneläge. Förhållandena härutinnan har emellertid numera i hög grad förändrats. Genom den senaste tjänsteförteckningsrevisionen har sålunda nämnda personal erhållit en löneställning som på intet vis är sämre än den övriga statstjänstemän uppnått. Därtill kommer att inom statsförvaltningen en allmän löneförbättring skett under senare år. I anslutning härtill har vidare den principen alltmer befästs, att särskilda naturaförmåner icke böra utgå vid sidan av den kontanta penninglönen. I detta sammanhang kan ej heller helt bortses från den fara för missbruk som nu berörda inköpsrätt innebär.

Såsom av marinförvaltningens i det föregående återgivna uttalande framgår, torde den nu ifrågakvarande försäljningsverksamheten ursprungligen ha föranletts av de speciella kristidssvårigheter som var rådande under första världskriget. Sedan dessa svårigheter övervunnits har andra omständigheter kommit att åberopas såsom skäl för verksamhetens fortsatta bestånd. Såsom revisorerna med det ovan anförda velat visa, synes emellertid värdet av dessa skäl numera i flera avseenden vara tveksamt. Med hänsyn härtill bör enligt revisorernas mening frågan om den försvarets personal tillkommande rätten att mot ersättning utbekomma proviantartiklar från kronans förråd upptagas till omprövning.

Reservation har avgivits av en av revisorerna (s. 76—78).

Utlåtanden ha avgivits av försvarets civilförvaltning, arme-, marin- och flygförvaltningarna samt statskontoret (Del II, s. 54—64).

Försvarets civilförvaltning, som i princip instämmer med revisorerna, framhåller sålunda att generell rätt för personalen att köpa proviantartiklar från kronans förråd icke bör medgivas. Däremot anses central förvaltningsmyndighet böra äga rätt att medgiva sådana inköp vid vissa förband och för viss personal, i den mån detta antingen anses nödvändigt ur beredskaps- och omsättningssynpunkt eller ifrågavarande förmån med hänsyn till lokala förhållanden vid förbanden i fråga anses skäligen böra beredas viss personal. Civilförvaltningen framhåller slutligen, att personalen vid de förband, där det av lokala eller andra skäl föreligger önskemål att ordna med försäljning på platsen av proviantartiklar, torde äga vissa möjligheter att ordna sina inköp genom att inrätta samköpsföreningar. Sådana föreningar förekomma enligt vad civilförvaltningen erfarit redan på vissa platser inom försvaret.

Arméförvaltningens intendenturavdelning, som för arméförvaltningens del handlagt ärendet, anför att försäljningen av proviantartiklar till enskilda är av jämförelsevis ringa omfattning i förhållande till storleken av den personal, som kan komma i åtnjutande av förmånen, samt att enligt ämbetsverkets uppfattning några avgörande skäl icke förebragts för att borttaga förmånen, varför avdelningen anser att någon ändring icke bör göras i nu gällande bestämmelser i förevarande hänseende. Intendenturavdelningen framhåller slutligen att, därest rätten att inköpa proviantartiklar från kronans förråd skall fräntagas den militära personalen, härmed sammanhängande spörsmål bör upptagas till omprövning inom statsförvaltningen i sin helhet med hänsyn till de förmåner, som staten kostnadsfritt tillhandahåller andra personalgrupper, t. ex. personal vid järnväg, telegraf och kraftverk.

Marinförvaltningen framhåller sammanfattningsvis följande.

Ur kronans synpunkt är försäljningen av proviant till enskilda motiverad av beredskapsskäl, emedan den underlättat omsättning av magasinens lager och medför, att de fasta kostnaderna vid marinens livsmedelsfabriker kunna slås ut på största möjliga tillverkningskvantitet.

Kronans administrationskostnader för försäljningen äro förhållandevis obetydliga. Någon besparing i detta avseende skulle icke erhållas genom försäljningens upphörande.

Omkostnaderna i samband med försäljningen täckas helt av omkostnads-pålägg.

Försäljningens omfattning kan anses betydande i förhållande till den totala omsättningen. Årsinköpen per kund (familj) äro dock relativt små (ca 300 kronor).

Endast varor, som ingå i den militära utspisningen, äro föremål för försäljning.

För marinen gemensam prislista avses att framdeles fastställas.

Försäljningen kan icke anses vara en förtäckt löneförmån.

Med anledning av vad som ovan anförts får marinförvaltningen i underdånighet föreslå, att försäljning till enskilda får fortgå som hittills.

Flygförvaltningen framhåller att därest fördelar och nackdelar vägas mot varandra, torde man ur förvaltningssynpunkt komma till den slutsatsen, att rätten utan olägenhet kan kvarstå, särskilt som den ovedersägligen innebär vinst för kronan såväl ur ekonomisk synpunkt som ur omsättningssynpunkt. Eftersom kronan icke tillskyndas någon ekonomisk skada till följd av försäljningsverksamheten och det ur förvaltningssynpunkt icke torde utgöra någon nämnvärd olägenhet att bibehålla rätten, medan den ur personalsynpunkt kan ha ett visst ekonomiskt men mest praktiskt värde, förordar flygförvaltningen, att rätten att utbekomma livsmedelsartiklar från kronans förråd mot ersättning alltjämt bibehålles. Detta anses så mycket mer skäligt som förmåner utöver direkta löneförmåner förefinnas inom andra delar av statsförvaltningen.

Statskontoret slutligen ansluter sig till vad revisorerna anfört rörande försäljning av proviantartiklar till enskilda. Jämväl ämbetsverket hyser sålunda den uppfattningen, att frågan om den försvarets personal tillkommande rätten att utbekomma dylika artiklar från kronans förråd bör upptagas till omprövning.

Utskottet. Av de i ärendet hörda remissmyndigheterna ha vederbörande försvarsgrensförvaltningar uttalat sig för ett bibehållande av den förmån som nu tillkommer viss försvaret tillhörande personal att under närmare angivna villkor mot ersättning utbekomma proviantartiklar från kronans förråd. Statskontoret däremot har anslutit sig till revisorernas uppfattning, att en omprövning av frågan bör ske. Även försvarets civilförvaltning har intagit en liknande ståndpunkt.

Utskottet har för sin del icke funnit tillräckliga skäl föreligga för ett bibehållande av förmånen i fråga. Såsom civilförvaltningen framhållit, bör därför någon generell rätt för vederbörande personal att inköpa proviantartiklar från kronans förråd icke medgivas. Dock synes central förvaltningsmyndighet böra äga befogenhet att lämna tillstånd härtill i speciella undantagsfall, exempelvis då så befinnes motiverat med hänsyn till de lokala förhållandena vid visst förband.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i det av utskottet angivna syftet.

9:o) **Malmö marina bevakningsområde.** Under försvarsdepartementet, § 9, ha revisorerna redogjort för vissa iakttagelser rörande Malmö marina bevakningsområde (Del I, s. 78—87).

Revisorerna ha inledningsvis omnämnt det av 1949 års försvarsutredning framlagda förslaget till vissa besparingsåtgärder avseende bl. a. indragning av dåvarande Öresunds marindistrikt samt de åtgärder som föranleddes här-

av (s. 78—80). Vidare ha revisorerna erinrat om att genom kungl. brev den 22 juni 1951 förordnats, att för det direkta handhavandet inom de delar av Skånes kuster varom chefen för marinen ägde närmare bestämma av på chefen för Sydkustens marindistrikt ankommande uppgifter skulle finnas organiserat ett marindistriktschefen underställt bevakningsområde, Malmö marina bevakningsområde. Efter en kortare redogörelse för dettas organisation och arbetsuppgifter samt personalstyrka och vissa omkostnader för det samma ha revisorerna, som funnit det vara av intresse att skaffa sig närmare kännedom om de erfarenheter som vunnits av den nya organisationen, lämnat vissa av dem i frågan inhämtade upplysningar från chefen för marinen samt befälhavande amiralen i Sydkustens marindistrikt och chefen för bevakningsområdet (s. 81—86).

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Då i propositionen 1951: 110 förslag framlades om indragning av Öresunds marindistrikt åsyftades därmed, att den för nämnda marindistrikt uppbyggda personalorganisationen skulle helt avvecklas och att de arbetsuppgifter som ägde samband med den marina verksamheten i här ifrågakommande kustområde skulle övertagas av vederbörande organ inom Sydkustens marindistrikt. Riksdagen biträdde detta förslag, såvitt angår själva indragningen, men förutsatte samtidigt, med godkännande av vad statsutskottet i ärendet uttalat, att Kungl. Maj:t skulle låta vidtaga de anordningar som vore erforderliga för att på ett tillfredsställande sätt trygga beredskapen i öresundsområdet. Någon precisering av den närmare karaktären av dessa anordningar gjordes ej: riksdagen inskränkte sig sålunda till att allenast ifrågasätta, om icke en beställningshavare i regementsofficers grad lämpligen borde i angivna syfte placeras till tjänstgöring i Malmö. Uppenbarligen torde dock därmed icke ha avsetts någon mera omfattande organisation. Riksdagen avvisade också ett motionsledes framfört förslag av denna innebörd och hade intet att erinra mot de av föredragande departementschefen i förevarande sammanhang förordade personalförändringarna.

Såvitt revisorerna kunnat finna, har emellertid den nya organisation som under namn av Malmö marina bevakningsområde trätt i Öresunds marindistrikts ställe utformats på ett sätt, som knappast står i överensstämmelse med riksdagens beslut. De åtgärder som vidtagits med avseende å marindistriktets avveckling har närmast varit av rent formell natur, och några egentliga besparingar har därmed icke ernåtts. Visserligen har den för det nya bevakningsområdet fastställda fredsorganisationen beskurits i förhållande till läget före den 1 juli 1951, men effekten härav har i hög grad försvagats genom att med stöd av särskild generalorder ett flertal på fredsbesättningslistan ej upptagna befattningshavare kommanderats till tjänstgöring hos bevakningschefen. Dessa kommanderingar synes icke vara av tillfällig karaktär. Avsikten är tvärtom, att de möjligheter som härutinnan står till buds skall ytterligare utnyttjas, med påföljd att den vid bevakningsområdet faktiskt tjänstgörande personalen inom kort torde ha uppnått en numerär som föga skiljer sig från motsvarande personalstyrka vid Öresunds marindistrikt. Från vederbörande marina myndigheters sida har också med eftertryck gjorts gällande att en stadigvarande förstärkning av fredsorganisationen är en nödvändig förutsättning för att bevakningschefen på ett tillfredsställande sätt skall kunna fullgöra honom anförtrodda arbetsuppgifter.

Med detta konstaterande av att syftet med 1951 års riksdagsbeslut icke kan anses ha uppnåtts förbiser revisorerna ingalunda, att vägande skäl talar för att en marin organisation alltjämt bör finnas vid Öresund, även om det ur operativ synpunkt torde vara en fördel att ansvaret för verksamheten inom jämväl detta kustområde åvilar chefen för Sydkustens marindistrikt. Revisorerna anser sig ej heller ha anledning att betvivla de från marint håll lämnade uppgifterna angående behovet av olika befattningar vid Malmö marina bevakningsområde. Då emellertid den organisation som anses erforderlig för verksamhetens behöriga gång uppenbarligen icke rymmes inom den av riksdagen förutsatta ramen, finner revisorerna det vara principiellt mindre tillfredsställande, att denna organisation utbygges på grundval av i kommandoväg meddelade bestämmelser. En undersökning rörande Malmö marina bevakningsområdes organisation och verksamhetsformer synes därför böra verkställas och resultatet därav redovisas för riksdagen. Detta torde vara så mycket mera motiverat som tillkomsten av nämnda bevakningsområde, förutom det att någon egentlig kostnadsbesparing icke därigenom ernåtts, i hög grad ökat arbetsbelastningen på Sydkustens marindistrikt. Med hänsyn till att nya bevakningsområden avses skola inrättas inom marinen och Malmö marina bevakningsområde därvid kan tänkas få tjäna som förebild synes måhända lämpligt, att en översyn av det slag revisorerna åsyftar baseras på sedvanliga organisationsundersökningar.

Revisorerna har ansett sig böra bringa de sålunda gjorda iakttagelserna till riksdagens kännedom.

Utlåtanden ha avgivits av *överbefälhavaren, chefen för marinen* samt *försvarets civilförvaltning* (Del II, s. 64—66), vilka samtliga remissinstanser uttala sig för omprövning av bevakningsområdets organisation och verksamhetsformer.

Utskottet. I likhet med revisorerna och de i ärendet hörda remissmyndigheterna finner utskottet det principiellt mindre tillfredsställande, att den av riksdagen avsedda marina organisationen vid Öresund utbygges på grundval av i kommandoväg utfärdade bestämmelser. En undersökning rörande Malmö marina bevakningsområdes organisation och verksamhetsformer synes därför påkallad. Huruvida förevarande spørsmål bör, såsom överbefälhavaren föreslagit, hänskjutas till pågående utredning om den militärterritoriella indelningen eller upptagas till prövning i annan ordning, undandraget sig dock utskottets bedömande. Härutinnan torde få ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anfört.

10:o) *Försvarets läroverk*. Under försvarsdepartementet, § 10, ha revisorerna framhållit angelägenheten av en snar undersökning i vad mån undervisningskapaciteten vid försvarets läroverk kan utnyttjas mera effektivt än vad nu sker (Del I, s. 87—98).

Efter att ha erinrat om att försvarets läroverk i sin nuvarande form trädde i verksamhet år 1944 ha revisorerna redogjort för dess enligt reglemente samma år fastställda uppgifter och organisation (s. 87—92). Revisorerna ha vidare lämnat vissa upplysningar angående lärarkårens antal, sammansättning och undervisningsskyldighet, antalet elever och deras fördelning på olika utbildningslinjer samt slutligen kostnaderna för läroverket under senare budgetår (s. 92—93). Revisorerna ha också erinrat om att frågan om läroverkets ställning inom försvarsorganisationen senast berörts i befälsutredningens nyligen avgivna betänkande angående befälsordningen vid infanteriet (SOU 1953: 28) samt redovisat de synpunkter som av de skilda meningsriktningarna inom utredningen därvid anlagts å den vid läroverket bedrivna undervisningen (s. 94—96).

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Frågan om en breddning av underlaget för officerskårens rekrytering var i början av 1900-talet vid flera tillfällen föremål för statsmakternas uppmärksamhet. De förslag som därvid stod i centrum för intresset åsyftade närmast att bereda dugande underofficerare och underbefäl möjlighet att vinna befördran till officer. En lösning av frågan efter dessa riktlinjer uppnåddes vid 1925 års riksdag. Det då fattade beslutet om inrättande av en för arméns olika truppslag gemensam underofficersskola innebar nämligen, att vid nämnda skola jämväl skulle kunna avläggas en begränsad studentexamen, varigenom vederbörande elever erhöle den för vidare utbildning till officer erforderliga allmänbildningskompetensen. Effekten av detta beslut blev dock tämligen ringa; enligt uppgift hade sålunda intill år 1940 allenast 35 s. k. långvägare avlagt officersexamen. En betydelsefull förändring skedde emellertid i och med tillkomsten år 1944 av försvarets läroverk, varigenom möjlighet öppnats icke endast för fast anställt manskap utan även för värnpliktiga ur samtliga tre försvarsgrenar att kvalificera sig för tillträde till officersyrket. Som en följd härav har dessa personalkategorier i allt större utsträckning kommit att bilda rekryteringsbas för officerskåren. Belysande för utvecklingen är, att av de kadetter som genomgår officersutbildning vid krigsskolan i Karlberg numera ungefär hälften utgöres av forna elever vid försvarets läroverk.

Om sålunda försvarets läroverk, åtminstone kvantitativt sett, fått allt större betydelse för officersrekryteringen, har å andra sidan i skilda sammanhang lämpligheten och värdet av den speciella utbildningslinje som vid läroverket leder fram till begränsad studentexamen starkt ifrågasatts. I första hand har hävdats att den ifrågakommande undervisningen icke skulle skänka de fördjupade kunskaper och den förmåga till självständigt omdöme som kräves för att vederbörande elever skall kunna tillgodogöra sig den fortsatta högre officersutbildningen. Den ofrånkomliga forceringen av studiearbetet skulle vidare vara ägnad att skapa en viss studieleda, vilket likaledes vore betänkligt med hänsyn till försvarets behov av högskoleutbildade officerare. Dessutom har gjorts gällande, att det militära internat-systemet förlänar själva miljön vid försvarets läroverk en i viss mån ensidig prägel och bidrar att skapa en viss isolering gentemot det civila samhällslivet. Synpunkter av nu angivet slag har senast framförts i befälsutredningens nyligen avgivna betänkande. Den klivenhet i uppfattningen om den s. k. enhetsbefälsprincipen som däri kommit till uttryck har visserligen lett till att även frågan om försvarets läroverks framtida ställning inom försvarsorganisationen bedömts ur skilda utgångspunkter. Gemen-

samt för de olika meningsriktningarna synes dock vara, att läroverket ansetts böra efter viss omorganisation överföras i det allmänna skolväsendets regi.

I vad mån den mot försvarets läroverk riktade kritiken äger fog eller ej undandrar sig revisorernas bedömande. Uppenbart torde dock vara, att den genomgripande omgestaltning av det allmänna skolväsendet som f. n. äger rum måste komma att inverka jämväl på verksamheten vid nyssnämnda läroverk. Efter enhetsskolans genomförande föreligger sålunda icke längre något behov av den speciella undervisning som meddelas på de s. k. A-, R- och T-linjerna. Även studentlinjen beröres därav. Betydelsen av denna linje kan f. ö. redan nu sägas ha minskat. Revisorerna vill i detta sammanhang erinra om det beslut om vidgad statlig studiehjälp som fattades vid fjolårets riksdag och som avser att i viss utsträckning undanröja de av ekonomiska och geografiska skäl betingade hindren för skolutbildning utöver folkskolestadiet. Nämnas bör även de aktuella förslagen om inrättande av gymnasier för vuxna och av s. k. kompletteringsgymnasier. Över huvud taget kännetecknas ju den moderna skolpolitiken av en strävan att tillvarata och levandegöra förefintliga studiebegåvningar, oavsett vederbörandes inkomstförhållanden och andra i förevarande hänseende ovidkommande omständigheter.

Emellertid är detta mål ännu långt ifrån förverkligat. Det kan heller icke göras gällande, att de åtgärder som hittills vidtagits på det skolsociala och skolorganisatoriska området skulle ha gjort försvarets läroverk överflödigt. Behov av en speciell utbildningslinje som möjliggör officersskårens rekrytering ur samtliga befolkningsgrupper torde sålunda alltjämt föreligga. Därmed är dock icke sagt, att de former under vilka försvarets läroverk bedriver sin verksamhet kan betecknas som i allo tillfredsställande. Denna fråga sammanhänger i sin tur med det större problemet om den militära befälsrekryteringen över huvud taget, vilket som nämnts nyligen behandlats av befälsutredningen. Med hänsyn till de starka meningsskiljaktigheter som kommit till uttryck härvidlag lär man dock knappast kunna räkna med någon snar lösning av sist angivna spørsmål.

Enligt revisorernas mening är det emellertid av speciella skäl angeläget, att frågan om försvarets läroverks framtida öde redan nu ägnas uppmärksamhet. Revisorerna åsyftar härmed det i den allmänna debatten hittills föga beaktade faktum, att relevantalet är i starkt sjunkande samtidigt som statsverkets kostnader för den ifrågavarande verksamheten undergått en successiv stegring. Vid läroverkets start år 1944 uppgick antalet elever till 672 för att med läsåret 1948/49 ha nått sitt hittillsvarande maximum med 792 elever. Därefter har antalet successivt nedgått och utgör för innevarande läsår allenast 365 elever. En följd härav har blivit att vissa skolsalar icke för närvarande användes för sitt egentliga ändamål. Ej heller torde lärarkrafterna kunna utnyttjas i avsedd omfattning. Enligt vad revisorerna inhämtat skulle läroverket kunna mottaga ytterligare inemot 250 elever utan egentlig utökning av personalorganisationen; allenast en viss stegring av kostnaderna för timlärararvoden skulle bli ofrånkomlig, varjämte de klassrum som nu periodvis disponeras av vissa militära skolor ånyo skulle behöva tagas i anspråk av läroverket. Icke minst mot bakgrunden av det ansträngda läget vid de allmänna läroverken, vilket bl. a. tar sig uttryck i att årligen ett avsevärt antal inträdessökande på grund av platsbrist måste avvisas, ter sig de berörda förhållandena vid försvarets läroverk anmärkningsvärda. I detta sammanhang bör jämväl beaktas, att ett förverkligande av de ovan berörda planerna på särskild undervisning för vuxna kommer att medföra ökade krav på skollokaler och lärarpersonal.

Oberoende av det resultat vartill befälsutredningens förslag kan leda ånser revisorerna det därför snarast böra undersökas, i vad mån undervisningskapaciteten vid försvarets läroverk kan utnyttjas mera effektivt än vad nu sker.

Utlåtanden ha avgivits av statskontoret, skolöverstyrelsen och styrelsen för försvarets läroverk (Del II, s. 67—72).

Statskontoret finner angeläget att utredning snarast kommer till stånd angående möjligheten att till fullo utnyttja de lokala och personella resurser, vilka för närvarande erbjuda sig vid försvarets läroverk. I avvaktan härå anses en viss försiktighet böra iakttagas vid återbesättandet av ledigblivna ordinarie tjänster. Statskontoret hänvisar i övrigt till ett av ämbetsverket avgivet utlåtande — vilket i avskrift bifogats — angående organisation och förläggning av läroverket för vuxna, vari bl. a. uttalats att goda skäl syntes tala för att detta läroverk förläggas till Uppsala med anknypning till försvarets läroverk, varvid sistnämnda läroanstalts resurser kunde utnyttjas mera effektivt än vad nu sker.

Skolöverstyrelsen, som förklarar sig icke ha anledning att i detta sammanhang ingå på frågan om försvarets läroverks framtida ställning inom försvarsorganisationen eller på frågan om nämnda läroverks eventuella inordnande i skolväsendet, erinrar om två skilda behov av utvidgning av den civila gymnasieorganisationen. Det ena gäller gymnasieorganisationen i Uppsala. Gymnasiet vid högre allmänna läroverket i Uppsala är landets största, och fråga om ett nytt gymnasium i staden har blivit väckt. Det andra gäller gymnasiet för vuxna, om vars placering överstyrelsen säger sig i annat sammanhang tidigare ha uttalat sig. Mot dess placering i Uppsala anses dock tala de särskilt stora svårigheterna för eleverna att där kunna anskaffa förhyrda rum, särskilt då fråga är om mera kortvarig vistelse. Till sist framhåller styrelsen, att, därest verksamheten vid försvarets läroverk skulle minska i sådan grad, att i något fall ordinarie lärare icke kan beredas full tjänstgöring, det alltid torde vara möjligt att vid högre allmänna läroverket eller folkskoleseminariet ordna med erforderlig fyllnadstjänstgöring.

Styrelsen för försvarets läroverk säger sig, efter ett bemötande av vissa av revisorernas erinringar, ha konstaterat att hur divergerande befälsutredningens jämte reservanternas meningar än äro i många stycken, så äro de likväl samstämmiga däri, att försvaret även i fortsättningen kommer att ha behov av en läroanstalt, som kan meddela viss militär personal kompletterande allmänbildande undervisning. Under dessa omständigheter finner styrelsen välbetänkt, att statsmakternas ställningstagande i befälsfrågan avvaktas, innan en utredning rörande försvarets läroverks framtida öde igångsättes.

Utskottet. Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har statskontoret, under hänvisning till vad revisorerna i förevarande sammanhang anfört, i underdånigt utlåtande den 13 januari 1954 angående organisation och förläggning av läroverket för vuxna uttalat, att goda skäl syntes tala för att

detta läroverk förlägges till Uppsala med anknytning till försvarets läroverk. Då det torde få förutsättas, att vid prövningen av detta förslag jämväl de av revisorerna anförda synpunkterna komma att beaktas, har utskottet ansett sig kunna begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen omförmåla.

11:o) **Lingatans yrkesskola.** Under socialdepartementet, § 11, ha revisorerna lämnat en redogörelse för vissa iakttagelser rörande utnyttjandet av Lingatans yrkesskola (Del I, s. 99—102).

Utskottet. Beträffande detta ärende har utskottet yttrat sig under punkten 35 i sitt utlåtande nr 5, varom utskottet velat här erinra.

12:o) **Broförbindelsen över Strömsundet.** Under kommunikationsdepartementet, § 12, ha revisorerna anført vissa synpunkter rörande en projekterad broförbindelse över Ströms vattudal i norra Jämtland (Del I, s. 103—112).

Efter att inledningsvis ha redogjort för de kommunikationsförhållanden, som jämte regleringen av Ströms vattudal aktualiserat förenämnda broförbindelse, samt de överväganden rörande dess utformning, som skett inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen alltsedan planerna på ersättande av den nuvarande färjförbindelsen över Strömsundet med en bro upptogs i slutet av 1930-talet, ha revisorerna meddelat vissa data för den nu definitivt beslutade broförbindelsen (s. 103—105). Revisorerna ha också lämnat vissa upplysningar om resultatet av senare års trafikräkningar vid den nuvarande färjan och vid ett antal punkter på vägnätet omkring Strömsundet (s. 105—107). Som jämförelsematerial har vidare lämnats en förteckning över broar med en längd av minst 100 m, vilka färdigställts eller påbörjats i landet sedan vägförstatligandet 1943, varjämte till ytterligare belysning av här ifrågakvarande broföretags angelägenhetsgrad lämnats vissa jämförelsesiffror för färjedarna över Strömsundet, Svanesund och Nötesund (s. 107—108).

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Under innevarande år har vissa meningskiljaktigheter kommit till uttryck mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, å ena sidan, samt företrädare för den högre tekniska utbildningen, å den andra, rörande vissa med brobyggnaderna i landet sammanhängande frågor. Härvid har gjorts gällande, att mycket betydande utgifter skulle kunna undgås, om väg- och vattenbyggnadsstyrelsens krav på broars trafiklast, styvhet och utförande i övrigt kunde sänkas. Då nämnda spörsmål läser bli föremål för särskild utredning inom den närmaste tiden, har revisorerna icke funnit anledning att närmare ingå härpå. I angivna sammanhang har emellertid kommit att beröras en speciell fråga, gällande en projekterad broförbindelse över Ströms vattudal i norra Jämtland. Då denna fråga icke avser den tekniska utformningen av bron utan allenast i vad mån den valda brobredden kan anses motsvara föreliggande behov, har revisorerna velat lämna en redogörelse härför.

Sedan år 1938 har planer förelegat på anordnande av en bro över Strömsundet såsom ersättning för den färja som nu upprätthåller trafiken. På grund av företagens storleksordning och bristen på medel har förslaget emellertid icke realiserats. Enligt vad som anförts från väg- och vattenbyggnadsstyrelsens sida skulle — om någon särskild omständighet icke mellankommit — bron icke, med hänsyn till andra angelägnare broarbeten, ha kommit till utförande under de närmaste tio åren och med största sannolikhet ej heller under den därefter följande femårsperioden. Företaget har emellertid aktualiserats under de senaste åren i samband med regleringen av Ströms vattudal. Till följd av de svårigheter för färjtrafiken över sundet, som orsakas av regleringen, har regleringsintressenterna av vattendomstolen ålagt att utgiva skadeersättning med i runt tal 640 000 kronor, motsvarande kapitalvärdet av erforderliga anordningar vid färjan samt ökade driftkostnader under 15 år. I valet mellan att antingen nedlägga detta belopp på vissa anordningar vid färjan samt vidkännas de ökade driftkostnaderna, intill dess bron i vanlig turordning skulle byggas, eller att nu färdigställa bron och därvid använda skadeersättningsbeloppet som bidrag till byggnadskostnaderna, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen valt det senare alternativet. I enlighet härmed har beslut fattats om utförande av bron, och avtal med leverantörer har delvis träffats.

Strömsundsbron, som är kostnadsberäknad till minst 7,62 miljoner kronor, kommer att få en längd av 330 m. Brobanan, beträffande vilken åtskilliga förslag förelegat, får en bredd av 12,5 m, fördelad på en körbana om 9 m för all rullande trafik samt två gångbanor om vardera 1,75 m och med lägre bärighet än körbanan. De tidigare förslagen innebar en mindre bredd än den nu angivna. Vid övervägandet av möjligheterna att begränsa kostnaderna har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen såsom lägsta godtagbara brobredd räknat med en körbana om 7,5 m och två gångbanor om vardera 1 m, vilket skulle ha kunnat medföra en kostnadsminskning av 10—15 procent eller omkring 1 miljon kronor. Styrelsen har emellertid betraktat en dylik utformning som mindre framsynt.

I likhet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen finner revisorerna antagligt, att brobyggnadens snara igångsättande är att föredra framför alternativet att för en övergångsperiod nedlägga rätt betydande kostnader på en genom regleringen försvårad färjtrafik över sundet. Med den nu valda brobredden synes emellertid enligt revisorernas mening bron komma att erhålla en utformning, som överstiger vad som kan anses erforderligt. Den i redogörelsen intagna förteckningen över längre broar, som utförts eller påbörjats under de senaste tio åren, synes utvisa att av dylika broar på landsbygden endast ett litet fåtal erhållit en körbana om 9 m och därutöver särskilda banor för gångtrafik. Dessa broar är emellertid belägna antingen i närheten av större städer eller industriorter eller ingår i en vägsträckning med åtskilligt starkare genomgångstrafik. Det vill alltså synas som om Strömsundsbron fått en i jämförelse med andra broföretag exceptionellt stor bredd. Revisorerna har för sin del svårt att finna denna utformning tillräckligt motiverad av vad som framkommit i ärendet, särskilt i betraktande av bygdens befolkningstal och ekonomiska struktur. Det torde även finnas anledning att ställa sig tveksam till de beräkningar, enligt vilka den nuvarande trafiken om 400 motorfordon per dygn skulle svälla ut så avsevärt att bron behöfve dimensioneras för en trafik om 1 500—2 000 motorfordon. Hårtill kommer att genomgångstrafiken Östersund—Strömsund—Hoting redan torde få anses väl tillgodosedd genom tillkomsten år 1945 av kringgångsvägen Ulriksfors—Hallviken. Det synes revisorerna, att en bro över Strömsundet enligt något av de tidigare mindre omfattande för-

slagen, vilket kunnat medföra en betydande kostnadsbesparing, hade varit tillräckligt för att motsvara rimliga krav.

Utlåtande har avgivits av *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* (Del II, s. 76—83), som därvid hänvisat till ett av styrelsen i samma ärende till överrevisorerna för väg- och vattenbyggnadsväsendet avgivet yttrande.

Styrelsen framhåller häri att med hänsyn bl. a. till den ovisshet, som rymmes i bedömande av den framtida trafiken och särskilt då erforderligt breddutrymme vid blandad trafik med väsentligt inslag av mopeder, har styrelsen, då en omprövning av bronns bredd skedde i anslutning till att brobyggnaden aktualiserades, ansett, att den borde utföras med en total bredd av 12,5 m. Styrelsen anför vidare att den ansett sig kunna göra denna bedömning särskilt mot bakgrunden av att vi här i landet haft kännbar erfarenhet av att broar tidigare byggts för smala och vid den fortgående trafikökningen snart nog därigenom blivit till hinder för trafiken. Trafikutvecklingens krav på ökat breddutrymme har nämligen i allmänhet förhållandevis lätt kunnat tillgodoses, då det gällt vägar och alltså även tillfartsvägar till broar, medan däremot breddning av dessa senare erbjuder betydande svårigheter och är förenad med högst väsentligt större kostnader än om de från början byggts med den erforderliga bredden.

Utskottet. De av revisorerna lämnade uppgifterna synas utvisa, att den planerade bron över Strömsundet fått en med hänsyn till föreliggande trafikbehov onödigt stor bredd. Då emellertid vissa förberedelsearbeten redan påbörjats och beställningar på den för byggnadsföretaget erforderliga materiel delvis utlagts, har utskottet ansett sig böra begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

13:0) **Vissa broarbeten vid Järkvitsle.** Under kommunikationsdepartementet, § 13, ha revisorerna redogjort för vissa iakttagelser rörande ett av vägförvaltningen i Västernorrlands län år 1952 påbörjat men sedermera avbrutet arbete med byggande av en broförbindelse över Indalsälven (Del I, s. 112—117).

Efter att ha återgivit en av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen lämnad redogörelse för de förhållanden, som aktualiserat ifrågavarande brobyggnad, samt omfattningen av och nedlagda kostnader för densamma ävensom anledningen till arbetets nedläggande ha revisorerna lämnat vissa av dem från vattenfallsstyrelsen inhämtade uppgifter i ärendet (s. 112—115). I samband därmed ha även lämnats vissa ytterligare upplysningar rörande planerna på den definitiva broförbindelsen vid Järkvitsle (s. 114—117). Här-efter ha revisorerna gjort följande uttalande.

I slutet av år 1952 påbörjade väg- och vattenbyggnadsverket vissa arbeten för uppförande av en provisorisk bro över Indalsälven vid Järkvitsle

i Västernorrlands län. Efter någon tid visade det sig, att den planerade bron skulle komma att överdämmas av vatten, när ett av vattenfallsstyrelsen bedrivit kraftverksbygge mot slutet av 1950-talet bleve färdigställt. Arbetena hade därför avbrutits. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har vid arbetenas påbörjande och ännu i sin under år 1953 till revisorerna avgivna förklaring utgått från att vissa ändringar vidtagits i planerna för kraftverksbygget, vilket skulle ha medfört, att vattennivåns uppdamning över brobanan skulle komma att ske tidigare än man ursprungligen räknat med. Såvitt framgår av utredningen har emellertid de jämkningar som förekommit i planerna för kraftverksbygget icke varit av den räckvidd, att de kan betraktas som avgörande för beslutet om bronns utförande och i vart fall har ändringarna varit kända vid tiden för broarbetenas igångsättande. Dessa arbeten har alltså påbörjats utan att tillräckligt samråd ägt rum med övriga berörda myndigheter, främst vattenfallsstyrelsen men även regleringsföreningen. Ansvaret härför synes i första hand få läggas på vederbörande vägmyndigheter. — Vad kostnaderna för de avbrutna arbetena beträffar har dessa uppgått till omkring 28 000 kronor, ett belopp som visserligen inte i och för sig är alltför betydande. Med hänsyn till att ett stort antal väg- och broföretag av brist på medel sedan länge väntar på genomförande, är det dock av vikt att anslagna medel icke nedlägges på arbeten till ingen nytta. Det är även att märka att en ganska lång tid fick förflyta från det vägmyndigheterna först uppmärksamgjordes på överdämningen, den 3 januari, till dess arbetena inställdes, vilket skedde den 9 februari.

Mot denna bakgrund har revisorerna velat lämna en redogörelse för händelseförloppet i detta ärende.

Utlåtanden ha avgivits av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen samt Indalsälvens regleringsförening (Del II, s. 84—88).

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhåller bl. a. — i fråga om revisorernas uttalande att en ganska lång tid fick förflyta från det vägmyndigheterna först uppmärksamgjordes på överdämningen den 3 januari till dess att arbetena inställdes, vilket skedde den 9 februari — att det för vägväsendet gällde icke enbart att fatta beslut om arbetets nedläggande utan jämväl att undersöka hur vägförbindelsen då skulle lösas. Sålunda måste undersökas om sådana förbättringar kunde vidtagas, att förbindelsen under ännu någon tid kunde hjälpligt upprätthållas med en färjled genom att ny färja anskaffades. Vidare måste undersökas möjligheterna att få fram förslag till permanent broförbindelse och förutsättningarna för arbetenas utförande, varvid även medelsfrågan måste klarläggas. Slutligen måste övervägas om en höjning av den provisoriska bron var lämplig och kunde medföra dess användande under längre tid. Samråd måste äga rum med vägförvaltningen och även länsstyrelsen i dessa frågor. Med hänsyn till omfattningen av dessa överväganden anser styrelsen för sin del att den förlutna tiden icke kan anses vara anmärkningsvärt lång. Icke heller ha enligt styrelsens mening arbetena påbörjats utan tillräckligt samråd från styrelsens sida med berörda myndigheter.

Vattenfallsstyrelsen framhåller bl. a. följande.

Mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen finnes en överenskommelse, att planerade brobyggnadsföretag skola delgivas vattenfallsstyrelsen för granskning, innan broföretaget beslutas och igång-

sättes. Denna överenskommelse har hittills följts. Det uppkomna läget beträffande den planerade bron vid Järkvitsle hade ej uppkommit, om så hade skett även i detta fall. Att ej mera arbeten och kostnader blevo utförda beror på att vattenfallsstyrelsen blev uppmärksamgjord på de påbörjade broarbetena genom regleringsföreningen, som hade arbeten pågående i närheten. Härigenom kunde kontakt upptagas med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som beslöt nedlägga det påbörjade brobygget, sedan närmare uppgifter angående planerna för det blivande kraftverksbygget meddelats.

Indalsälvens regleringsförening slutligen har i sitt yttrande lämnat vissa upplysningar rörande vidtagna åtgärder för färjtrafikens upprätthållande.

Utskottet finner för sin del uppenbart, att i förevarande fall icke tillräckligt samråd ägt rum mellan de av broarbetena i fråga berörda parterna. Såsom revisorerna framhållit, synes ansvaret härför i första hand få läggas på vederbörande vägmyndigheter. Då emellertid utskottet förutsätter, att liknande händelser icke komma att upprepas för framtiden, har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen
omförmåla.

14:o) **Underhåll av s. k. kungslador i Dalarna.** Under kommunikationsdepartementet, § 14, ha revisorerna framhållit önskvärdheten av att utgående statsbidrag till underhåll av tvenne kungslador i Dalarna regleras på ett tidsenligt sätt (Del I, s. 117 och 118).

Till underhåll av två s. k. kungslador, den ena vid Rankhyttan i Vika socken och den andra i Isala i Svärdsjö socken, vilka anses vara minnesmärken från Gustav Vasas flyktingsfärd i Dalarna, utgå vissa äldre statsbidrag i form av dagsverken och spannmål, som betalas med penningar enligt markegång.

Efter att ha erinrat härom ha revisorerna meddelat att enligt Kungl. Maj:ts beslut den 25 januari 1935 (byggnadsstyrelsens meddelande nr 4) båda ifrågavarande kungslador intagits i den förteckning över offentliga byggnadsminnesmärken, som föres jämlikt kung. 1920:744. Ladorna stå enligt sagda förteckning under byggnadsstyrelsens förvaltning eller omedelbara inseende och skola jämlikt ovannämnda författningsrum, med hänsyn till deras egenskap av byggnadsminnesmärken, åtnjuta särskild därefter lämpad omvårdnad.

Revisorerna ha vidare lämnat vissa upplysningar rörande tillkomsten och storleken av förenämnda bidrag, varefter de gjort följande uttalande.

Förevarande båda bidrag till underhåll av kungslador utgår med värden som bestämts det ena år 1755 till visst antal dagsverken och det andra år 1786 till viss mängd spannmål. Dessa nyttigheter omräknas till kontantbelopp enligt markegångstaxan. F. n. förberedes en förenkling av markegångsförfarandet, avsedd som en övergångsanordning i avbidan på markegångssystemets fullständiga avveckling. Med hänsyn härtill är önskvärt, att

nämnda efter markegång utgående statsbidrag regleras på ett tidsenligt sätt. I första hand bör härvid undersökas om icke ifrågavarande markegångsersättningar kan upphöra att utgå och medel till kungsladornas underhåll beräknas i vanlig ordning såsom för övriga under byggnadsstyrelsens förvaltning stående byggnadsminnesmärken.

Utlåtanden ha avgivits av byggnadsstyrelsen och kammarkollegiet (Del II, s. 88—95).

Byggnadsstyrelsen tillstyrker att nämnda efter markegång utgående statsbidrag upphör att utgå fr. o. m. budgetåret 1954/55 och att medel för kungsladornas framtida underhåll beräknas i vanlig ordning såsom för övriga under byggnadsstyrelsens förvaltning stående byggnadsminnesmärken. Detta skulle innebära, att de för byggnadernas underhåll m. m. avsedda medlen helt komme att stå under byggnadsstyrelsens kontroll och att arbetena på platsen direkt kontrollerades av styrelsen.

Kammarkollegiet erinrar, efter en redogörelse för tillkomsten och innebörden av 1755 och 1786 års beslut i förevarande fråga, att efter vederbörligt riksdagsbeslut bestämmelser om anslagsförändring utfärdades genom kungl. brev den 17 september 1851, vilket beslut emellertid av obekant anledning ej efterföljts vid utbetalningen av bidragen. Kollegiet framhåller vidare att 1786 års beslut innefattar en klar utfästelse från kronans sida att för all framtid lämna ett understöd av en tunna spannmål för Isalas lada. Beträffande Rankhytteladan säges läget icke vara lika klart. Det anses sålunda föreligga tvekan, huruvida 1755 års beslut utgör en för all framtid gällande utfästelse eller icke. Oavsett huru därmed må förhålla sig, anses emellertid icke beträffande någon av ladorna möta hinder att utbyta de i markegångspersedlar bestämda bidragen mot penningbelopp, blott dessa utmätas så att de ej understiga värdet av de i markegångspersedlar beräknade bidragen. Då byggnadsstyrelsen emellertid anser sig böra täcka underhållskostnaderna utöver de bestämda bidragen, ifrågasätter kollegiet, om ej den enklaste lösningen av frågan är att kronan övertager underhållet av kungsladorna och att detta helt och hållet ombesörjes av byggnadsstyrelsen, i vilket fall underhållsbidragen ej längre behöva utbetalas. En sådan lösning av frågan anses i varje fall möjlig, därest ladornas ägare lämna sitt samtycke därtill.

Utskottet. I likhet med revisorerna är utskottet av den uppfattningen, att förevarande efter markegång utgående statsbidrag böra regleras på ett tidsenligt sätt. Den enklaste lösningen därvidlag torde vara, såsom ock remissmyndigheterna framhållit, att medel för de båda kungsladornas framtida underhåll beräknas i vanlig ordning såsom för övriga under byggnadsstyrelsens förvaltning stående byggnadsminnesmärken. Utskottet hemställer därför,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i det av revisorerna angivna syftet.

15:o) **Vissa iakttagelser angående tjänstebrevsrätten.** Under kommunikationsdepartementet, § 15, ha revisorerna framhållit angelägenheten av att vissa med tjänstebrevsrätten sammanhängande frågor upptagas till prövning (Del I, s. 118—126).

Efter att ha erinrat om tjänstebrevsrättens tillkomst och tidigare utformning ha revisorerna redogjort för de nu jämlikt kungl. förordningen 1945 (nr 329) gällande bestämmelserna på hithörande område samt det sätt varpå postverket erhåller ersättning för sitt bestyr med tjänsteposten (s. 118—121). Vissa upplysningar angående tjänstebrevsrätten för icke statliga institutioner ha jämväl lämnats (s. 121—122). Revisorerna ha vidare erinrat om det år 1943 till generalpoststyrelsen, statskontoret och riksräkenskapsverket lämnade utredningsuppdraget rörande eventuellt avskaffande av tjänstebrevsrätten samt vad i samband därmed förevarit (s. 122—123). Slutligen ha revisorerna anfört en rad exempel på olämplig användning av tjänstebrevsrätten (s. 123—124) och ha därefter gjort följande uttalande.

Som av den lämnade redogörelsen framgår, har tjänstebrevsrätten efter hand nått en betydande omfattning, och tjänsteförsändelserna utgör numera ett väsentligt inslag i postbehandlingen i övrigt. Antalet rubriker över tjänstebrevsberättigade har sålunda under de senaste 30 åren stigit från omkring 350 till 520. Antalet tjänstebrevsförsändelser kan f. n. beräknas motsvara omkring en tiondel av samtliga avgiftspliktiga försändelser. Enligt senaste tjänstebrevsundersökning har totalbeloppet av postavgifter mellan åren 1927 och 1939 stigit med i det närmaste 65 procent, under det att postverkets uppbörd för övriga försändelser under samma tid ökat med endast 37 procent. Denna utveckling, vilken man knappast hade anledning räkna med vid införandet av de nuvarande avräkningsbestämmelserna genom 1920 års tjänstebrevsförordning, finner till en del sin förklaring i ökningen i de tjänstebrevsberättigades antal men torde därjämte bero på att statsverkets kostnader för tjänsteposten för de förutvarande tjänstebrevsberättigade relativt sett stigit. Sistnämnda förhållande sammanhänger givetvis bl. a. med att nya postala rörelsegrenar, såsom postgirorörelsen, införts eller att nya försändelseslag tillkommit. Erfarenheten har också visat, att de tjänstebrevsberättigade genomsnittligt intensivare än övriga posttrafikanter utnyttjar postverket.

Att det nuvarande tjänstebrevssystemet erbjuder uppenbara fördelar är obestridligt. Det möjliggör sålunda en smidig avräkning mellan de tjänstebrevsberättigade och postverket. Därigenom undviks bl. a. kostnader och bestyr med redovisning och kontroll av de postavgifter, som eljest skolat utgå för att i sista hand åter tillgodoföras statskassan. Å andra sidan förutsätter systemet ett icke alltför vidsträckt utnyttjande.

Erfarenheten har visat att tjänstebrevsrätten numera nått en sådan omfattning, att kontrollen över dess behöriga utnyttjande försvåras. De lämnade uppgifterna har också i ett flertal fall blottat exempel på missbruk eller i varje fall olämplig eller icke avsedd användning av tjänstebrevsrätten. Denna iakttagelse gäller i första hand den stora mångfalden av icke-stalliga institutioner, föreningar och olika sammanslutningar, som medgivits tjänstebrevsrätt. Icke sällan kan här spåras en medveten tendens att utvidga tjänstebrevsrätten.

Även om för de statliga tjänstebrevsberättigades del uppseendeväckande fall av missbruk mera sällan uppmärksammas, lämnar även dessas sätt att

nyttja sin tjänstebrevsrätt en del övrigt att önska. Den omständigheten, att utgifterna för postporto icke belastar myndigheternas egna omkostnadsanslag, är nog ägnad att medverka till att postverket utnyttjas i större utsträckning än om postavgiften erlagts i vanlig ordning. Vid tjänstebrevsundersökningar och i andra sammanhang har också iakttagits, att myndigheterna ofta avlåter för postbefordran olämpliga försändelser med posten i stället för att anlita annat transportmedel. Därvid har också kunnat konstateras, att onödigt dyra försändelseslag icke sällan kommit till användning samt att extra postanordningar, såsom assurans, express, ilbefordran m. m., nyttjas i betydligt större omfattning av de tjänstebrevsberättigade än övriga korrespondenter. Belysande är att genomsnittsportot för en tjänsteförsändelse har visat sig mer än dubbelt så högt som för en avgiftsbelagd försändelse. Revisorerna vill i detta sammanhang erinra om att i flera länder, där ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser utgår efter samma grunder som de svenska, från tjänstebrevsrätten undantagits andra försändelser än vanliga brev.

Mot bakgrunden av de under de gångna åren vunna erfarenheterna rörade sättet för tjänstebrevsrättens utnyttjande och kostnaderna för denna, synes det revisorerna påkallat, att vissa restriktioner nu vidtages på förevarande område. I första hand synes därvid böra iakttagas en stark restriktivitet då det gäller att vidga kretsen av tjänstebrevsberättigade.

En annan faktor av betydelse är frågan, om gällande procentsatser för ersättningens beräkning är riktigt avvägda. Med hänsyn till statsverksamhetens tillväxt under senare tid förefaller denna ersättning nu otillräcklig.

På grund av vad sålunda anförts synes det angeläget, att de synpunkter revisorerna i det föregående framfört i lämpligt sammanhang upptages till prövning.

Utlåtande har avgivits av *generalpoststyrelsen* (Del II, s. 96 och 97), som inledningsvis framhåller att revisorernas uttalande, att tjänstebrevsrätten numera nått en sådan omfattning att kontrollen över dess behöriga utnyttjande försvåras, helt överensstämmer med den uppfattning åt vilken styrelsen vid upprepade tillfällen givit uttryck. Efter att ha erinrat om att styrelsen i samband med avgivande av sin redogörelse för 1939 års tjänstebrevsundersökning bl. a. föreslagit indragning av tjänstebrevsrätten för icke statliga institutioner ävensom för vissa statliga myndigheter ämbets- och tjänstemän m. fl. föreslår styrelsen att här ifrågavarande problem upptagas till förnyad granskning sedan den nu jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 13 november 1953 påbörjade undersökningen angående utgörandet av postavgifter för tjänsteförsändelser m. m. slutförts.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Weiland m. fl.* (I: 222) och den andra inom andra kammaren av herr *Löfgren* (II: 483), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att tjänstebrevsrätten skall borttagas från och med den 1 juli 1955.

Beträffande de skäl motionärerna anført till stöd för sitt yrkande torde få hänvisas till motionen I: 222.

Över motionerna ha yttranden avgivits av generalpoststyrelsen, statskontoret och riksräkenskapsverket.

Generalpoststyrelsen erinrar därvid om den utredning som genom Kungl. Maj:ts beslut den 3 november 1943 anbefalldes generalpoststyrelsen, statskontoret och riksräkenskapsverket rörande tjänstebrevsrättens avskaffande. Efter ett kortare omnämnande av vissa av de slutsatser nämnda utredning framkommit till ingår styrelsen på frågans aktuella läge och framhåller slutligen följande.

Generalpoststyrelsen anser, att frågan om tjänstebrevsrättens avskaffande eller eventuella begränsning främst måste ses ur den allmänna statsnyttans synpunkt med hänsynstagande till såväl postverkets som de övriga myndigheternas intressen och till konsekvenserna för statsverket som helhet. För bedömande av frågan erfordras emellertid en ingående kännedom om tjänstepostens aktuella omfattning och beskaffenhet, dess fördelning på olika myndigheter m. m. Med hänsyn till att en detaljerad undersökning i detta syfte f. n. pågår, finner styrelsen det lämpligast, att frågan får anstå, tills undersökningen slutförts och resultatet av densamma föreligger. Det kommer då att finnas tillgång till sådana exakta uppgifter om tjänsteposten, som erfordras för ett ställningstagande till problemet. Så snart ske kan efter undersökningens slut, kommer generalpoststyrelsen att till Kungl. Maj:t avge redogörelse för densamma och framlägga de förslag som påkallas dels av erfarenheterna från undersökningen, dels av vad som i förevarande sammanhang och även i övrigt framkommit i tjänstebrevsfrågan.

Såväl *statskontoret* som *riksräkenskapsverket* förklara sig alltjämt hysa samma uppfattning, varåt de givit uttryck i samband med förenämnda utredning, nämligen att ett generellt avskaffande av tjänstebrevsrätten icke bör ifrågakomma. Ämbetsverken framhålla vidare att frågan om en ändring av det nuvarande systemet ej bör avgöras förrän resultatet av nu pågående undersökning redovisats.

Utskottet. Såsom revisorerna erinrat har generalpoststyrelsen den 13 november 1953 erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att verkställa särskild tjänstebrevsräkning. Denna undersökning har numera påbörjats. I sitt över förevarande paragraf avgivna remissutlåtande har styrelsen förklarat sig ha för avsikt att snarast möjligt efter undersökningens avslutande till Kungl. Maj:t inkomma med redogörelse för densamma och därvid, i ljuset av genom undersökningen vunna erfarenheter, även till närmare behandling upptaga olika problem på tjänstebrevsrättens område, däribland dem som berörts i revisorernas uttalande. Vid sådant förhållande finner utskottet icke någon särskild framställning i ärendet från riksdagens sida vara erforderlig. Därav följer att utskottet icke kan tillstyrka det i de båda likalydande motionerna I: 222 och II: 483 framförda yrkandet, att beslut nu fattas om tjänstebrevsrättens avskaffande. Enligt utskottets mening bör nämligen med ställningstagandet till jämväl denna fråga anstå, till dess ovannämnda undersökning slutförts och resultatet av densamma föreligger.

Under förevarande punkt hemställer utskottet alltså,

att motionerna I: 222 och II: 483 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

16:o) **Statens järnvägars verkstadsbyggnad i Visby.** Under kommunikationsdepartementet, § 16, ha revisorerna redogjort för vissa iakttagelser rörande det ringa utnyttjandet av statens järnvägars verkstadsbyggnad i Visby samt riktat uppmärksamheten på vissa lokalfrågor i samband med verkstadsbyggnadens övertagande av försvarsväsendet (Del I, s. 126—135).

Revisorerna ha inledningsvis lämnat en redogörelse för tillkomsten av statens järnvägars förenämnda verkstadsbyggnad och den planerade driften därstädes samt byggnads- och utrustningskostnaderna för densamma (s. 126—129). Vidare ha omnämnts de åtgärder, som från järnvägsmyndigheternas sida vidtagits, för att åstadkomma ett samarbete med andra myndigheter i syfte att ernå ett bättre utnyttjande av verkstadens redan på ett tidigt stadium konstaterade överskottskapacitet samt de underhandlingar som sedermera förts mellan järnvägsstyrelsen och fortifikationsförvaltningen angående ett överförande till försvaret av verkstadsbyggnaden. Revisorerna ha även lämnat vissa statistiska uppgifter angående den för järnvägarna ogynnsamma trafikutvecklingen på Gotland och i anledning därav under senare år uppkomna driftsförluster å gotlandsjärnvägarna (s. 131—133). Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

I juli 1947 nedbrann en inom statens järnvägars stationsområde i Visby belägen verkstadsbyggnad, som inrymde järnvägens vagnverkstad och vissa andra lokaler. Den nya verkstad, som kort härefter började planeras, dimensionerades för ett ökat antal fordon med hänsyn till en blivande centralisering av verkstadstjänsten till Visby. Arbetena med uppförande av den nya byggnaden påbörjades i juli 1949 och avslutades i oktober 1951, då verkstaden togs i bruk. Kostnaderna för byggnaden och inredningen har uppgått till mer än 1,5 miljoner kronor, vartill kommer kostnaden för maskinutrustning.

Den nya verkstaden, som planerats för en arbetsstyrka på 55 man och beräknats även något med tanke på framtida utveckling, visade sig emellertid redan från början överdimensionerad. Efter att ha varit i bruk under år 1952 — dock aldrig med fulltalig arbetsstyrka — har verkstaden efter hand avvecklats under år 1953. Statens järnvägar har därefter förlagt verkstadstjänsten till mindre lokaler inom stationsområdet. Planer föreligger f. n. att överlåta den utrymda byggnaden till försvarsväsendet för att användas till en ny tygverkstad för Gotland.

Redan vid tiden för statsförvärvet av järnvägarna på Gotland befarade järnvägsstyrelsen, att förvärvet skulle komma att ogynnsamt belasta statens järnvägars affärsresultat. Dess farhågor har i hög grad besannats genom den senare trafikutvecklingen vid gotlandsjärnvägarna. Dessa, som under budgetåret 1946/47 — det sista året under vilket de var i enskild ägo — redovisade ett icke oväsentligt underskott, har efter statsövertagandet uppvisat ständigt ökade förlustsiffror. Största delen av förlusterna hänför sig till järnvägstrafiken. Detta har lett till att järnvägsstyrelsen, för att i någon mån förbättra driftresultatet, under innevarande år nödgats nedlägga trafiken på vissa bansträckor. Även biltrafiken har, särskilt under senare år, gått med betydande förlust.

Enligt revisorernas mening borde det redan i ett tidigt skede ha stått klart, att en genomgripande omläggning av statens järnvägars trafikrörelse på Gotland måste bli ofrånkomlig. Då byggnadsarbetena för den nya verk-

staden i juli 1949 igångsattes, förelåg redan de dåliga resultaten av järnvägsdriften under budgetåren 1947/48 och 1948/49. Det synes revisorerna uppenbart, att en så betydande investering, som uppförandet av den nya verkstadsbyggnaden innebar, hade kunnat undvikas, om förutsättningarna för trafikutvecklingen på gotlandsjärnvägarna tagits under förnyat bedömande innan byggnadsarbetena igångsattes. En omprövning av byggnadsfrågan vid denna tidpunkt synes revisorerna ha varit så mycket mera motiverad, som två andra alternativ för frågans lösning förelåg, av vilka det ena innebar väsentligt lägre kostnader än det som valdes.

Om de nu föreliggande planerna på byggnadens ianspråktagande som tygverkstad för försvarsväsendet förverkligas, skulle den visserligen komma till användning för ett statligt ändamål. Det må dock framhållas att av det ytterligare belopp om 1,7 miljoner kronor, som nu erfordras för byggnadens iordningställande för detta nya ändamål, en icke oväsentlig del torde belöpa på sådana omändringsarbeten, vilka kunnat undvikas, om tygverkstaden från början planerats för försvarets reparationsbehov. Härtill kommer att byggnaden icke i alla avseenden torde ha fått den för en tygverkstad lämpliga utformningen.

På grund av otillräckliga arbetsbeställningar har personalstyrkan i järnvägens verkstad aldrig kommit att uppgå till avsett antal; vid vissa tillfällen har den varit betydligt reducerad. Järnvägsledningen har vid upprepade tillfällen erbjudit olika statliga förvaltningar på Gotland samarbete i och för utnyttjande av den förefintliga överkapaciteten hos verkstaden. I någon mån har dessa framställningar rönt tillmötesgående från telegrafverket. Vägförvaltningen i Gotlands län, som i första hand förväntades kunna anlita verkstaden för reparation av motorfordon, har emellertid icke i något enda fall hänvisat sina fordon dit. Härvid är att märka, att vägförvaltningen under år 1952 låtit utföra ett stort antal reparationer hos privata firmor i Visby till en sammanlagt kostnad av närmare 90 000 kronor. Även om skäl härför i vissa fall kan ha förelegat, synes förhållandet enligt revisorernas mening dock vittna om en anmärkningsvärd brist på samarbetsvilja.

Därest ifrågakvarande verkstadsbyggnad övertages av försvarsväsendet, torde den byggnad inom Gotlands artillerikårs område, som hittills disponerats av tyganstalten och som inrymmer lokaler för ett flertal olika grenar av verkstadstjänst, i första hand bli friställd. Det synes för sådant fall böra övervägas, huruvida sistnämnda byggnad kan tagas i anspråk för lämpligt allmänt ändamål. Enligt vad revisorerna erfarit, har Gotlands läns landsting och Visby stad sedan länge sökt utvägar att tillfredställande ordna ungdomens yrkesutbildning i länet — såsom ett led i ansträngningarna att motverka tendensen till utflyttning av arbetskraft från ön. En framställning i detta syfte, innefattande även ett byggnadsförslag om två miljoner kronor, är f. n. beroende på Kungl. Maj:ts åtgärd. Revisorerna har i förevarande sammanhang velat rikta uppmärksamheten på detta förhållande, eftersom det icke synes uteslutet att den friställda militära verkstadsbyggnaden i Visby kan komma till användning för yrkesutbildningen.

Utlåtanden ha avgivits av fortifikationsförvaltningen, järnvägsstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen (Del II, s. 98—101).

Fortifikationsförvaltningen framhåller bl. a., att de av Gotlands tygstation nu disponerade byggnaderna inom Gotlands artillerikårs kasernområde efter frigörande böra övertagas av artillerikåren.

Järnvägsstyrelsen säger sig med stöd av nu vunnen erfarenhet vilja oförbehållsamt erkänna att beslutet om fullföljande och realiserande av de då sedan lång tid föreliggande planerna på den ifrågavarande verkstadsanläggningen — trots förnyad ingående prövning av behovet före arbetets igångsättning — blev grundat på vad som nu i efterhand framstår som en felbedömning av trafikutvecklingen på de gotländska järnvägarna. Anledningen till denna felbedömning var bl. a. att såväl järnvägs- som busstrafiken, såsom även framhållits av revisorerna, var förlustbringande och att frågan om den framtida avvägningen mellan järnvägs- och biltrafik på Gotland därför var mera komplicerad än om biltrafiken varit lönsam.

Styrelsen erinrar vidare om att styrelsens och dess underlydande linjebefäls strävanden att förmå andra statliga myndigheter och organ att i statsverkets gemensamma intresse utfylla verkstadens outnyttjade kapacitet tyvärr hittills icke mötts av någon nämnvärd förståelse. Frågan anses emellertid nu ha funnit en tillfredsställande lösning i det att på järnvägsstyrelsens initiativ överenskommelse träffats mellan styrelsen och fortifikationsförvaltningen om verkstadens övertagande och om överföring i samband härmed från statens järnvägars fond till försvarets fastighetsfond av det i verkstaden nedlagda kapitalet. Därest denna överenskommelse godkännes av Kungl. Maj:t, där ärendet nu säges vara föremål för slutlig prövning, kan verkstaden finna god användning för annat statligt ändamål än det ursprungligen avsedda.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen konstaterar att önskvärt samarbete icke kommit till stånd mellan respektive lokala organ. Styrelsen framhåller emellertid samtidigt att i andra liknande fall vederbörande centrala styrelse underrättats och samråd därefter skett mellan de centrala myndigheterna. Frågorna ha härigenom kunnat lösas på ett tillfredsställande sätt. Styrelsen säger sig vidare ha sin uppmärksamhet riktad på den nu aktuella frågan och ämna vidtaga de åtgärder, vartill Kungl. Maj:ts beslut i frågan om dispositionen av järnvägsverkstaden kan giva anledning.

Utskottet. Beslutet om uppförande av en ny verkstadsbyggnad i Visby för statens järnvägars räkning grundades uppenbarligen på en felbedömning av trafikutvecklingen på de gotländska järnvägarna. Detta har också oförbehållsamt erkänts av järnvägsstyrelsen. På styrelsens initiativ har emellertid en överenskommelse träffats med fortifikationsförvaltningen om verkstadens överförande till försvarsväsendet. Denna överenskommelse har numera godkänts av riksdagen. Även om vissa kostnadskrävande omändringsarbeten torde vara oundvikliga för att byggnaden skall kunna användas för sitt nya ändamål, får dock härigenom enligt utskottets mening en efter omständigheterna godtagbar lösning av förevarande spörsmål anses ha uppnåtts.

Då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vidare förklarat sig ha sin uppmärksamhet riktad på den av revisorerna berörda samarbetsfrågan, har utskottet funnit sig kunna begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

17:o) **Redovisningen av deponerade medel i länsstyrelsernas räkenskaper.** Under finansdepartementet, § 18, ha revisorerna upptagit frågan om redovisningen av depositioner och därmed jämförliga medel i länsstyrelsernas räkenskaper och i samband därmed förordat vissa ändringar av föreskrifterna på hithörande område (Del I, s. 144—152).

Nu gällande kungörelse med föreskrifter angående medelsförvaltningen i länen är av den 13 november 1931 (nr 396). Efter att ha erinrat om tillkomsten av densamma ha revisorerna lämnat en redogörelse för innebörden av vissa stadganden i lagen den 24 mars 1927 (nr 56) om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar (s. 144—146). Revisorerna ha vidare erinrat om vad riksdagens år 1939 församlade revisorer i den av dem avgivna berättelsen angående statsverket anfört beträffande hos länsstyrelserna verkställda depositioner samt vad i anledning därav förevarit (s. 147). Vidare har redogjorts för gällande preskriptionstider på detta område varjämte slutligen redovisats för resultatet av den av revisorerna verkställda granskningen av länsstyrelsernas räkenskaper i vad avser redovisningen av här ifrågakvarande medel (s. 148—152). Revisorerna ha härefter gjort följande uttalande.

Såsom utredningen ger vid handen, framstår redovisningen av depositioner och därmed jämförliga medel i länsstyrelsernas räkenskaper såsom mycket otidsenlig. Den vållar också ett oproportionerligt stort och i ej obetydlig utsträckning onödigt arbete. Det synes revisorerna därför uppenbart, att en ändrad ordning på förevarande område bör komma till stånd. Därvid synes i första hand böra övervägas huruvida skäl över huvud taget föreligger att i nuvarande omfattning betunga det allmänna med omhändertagandet av medel för enskildas räkning. För den händelse depositioner anses alltjämt böra förekomma, torde böra undersökas om icke nu gällande preskriptionstid av 21 år kan avsevärt förkortas. Såsom den lämnade redogörelsen visar, förekommer redan nu på speciella områden preskriptionstider på respektive ett år, aderton månader och sju år, såvitt angår enskilda medel, omhändertagna av staten. Vidare synes kunna ifrågasättas, om icke såsom förutsättning för mottagande av enskilda medel såsom deposition, nedsättning etc. bör gälla att depositionen icke understiger visst bestämt minimibelopp, förslagsvis 100 kronor.

Vad angår i det föregående omförmälda bagatellbelopp förefaller det revisorerna välbetänkt, att dessa omedelbart omförs till Diverse inkomster. Detta hindrar ej att beloppet kan utbetalas, om en rättsägare skulle inom föreskriven tid anmäla sig.

Utlåtanden ha avgivits av statskontoret och riksräkenskapsverket samt länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus och Västernorrlands län (Del II, s. 104—109).

Enligt *statskontorets* uppfattning lärer samhället, oberoende av beloppens storlek, icke kunna undandraga sig bestyret med omhändertagandet av medel för enskildas räkning. Däremot delar statskontoret revisorernas uppfattning att preskriptionstiden för medel, nedsatta i allmänt förvar, bör kunna förkortas. Ämbetsverket har vidare icke något att erinra mot den av revi-

sorerna ifrågasatta åtgärden att omedelbart omföra redovisade bagatellbelopp till riksstatstiteln »Diverse inkomster», varvid ifrågakommande utbetalningar jämväl skulle avföras från nämnda titel. Dylig utmönstring av bagatellartade belopp anses lämpligen böra vidtagas även framdeles i samband med den årliga genomgången av balanserade belopp. Slutligen framhåller statskontoret att vissa arbetsbesparingar kunna åstadkommas också på annat sätt och framlägger vissa förslag härutinnan.

Riksräkenskapsverket finner i likhet med revisorerna att en ändrad ordning på förevarande område bör komma till stånd. Ämbetsverket framhåller vidare att det av revisorerna väckta förslaget om förkortning av nu gällande preskriptionstid av 21 år förtjänar att bli föremål för närmare utredning.

Länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus och Västernorrlands län slutligen ansluta sig jämväl i stort till de av revisorerna anförda synpunkterna.

Utskottet. Med hänsyn till vad de i ärendet hörda remissmyndigheterna anfört finner utskottet tveksamt, om någon begränsning av möjligheterna att nedsätta medel i allmänt förvar bör ske. En modernisering av de på förevarande område gällande bestämmelserna i förenklingssyfte synes dock vara påkallad. Vägande skäl torde sålunda tala för att preskriptionstiden förkortas samt att förräntningsskyldigheten begränsas. En fortlöpande omföring av bagatellbelopp till inkomsttiteln Övriga diverse inkomster bör jämväl äga rum.

Under åberopande härav hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i den av utskottet angivna riktningen.

18:o) **Tullavdelningen i Stockholms frihamn.** Under finansdepartementet, § 19, ha revisorerna framhållit angelägenheten av att frågan om en ändamålsenlig lokal utrustning för tullavdelningen i frihamnen och den därmed sammanhängande frågan om slutlig lösning av stadsplanen för det kronan tillhöriga området utanför frihamnsområdet bringas till sitt slut (Del I, s. 152—166).

Revisorerna ha inledningsvis lämnat en redogörelse för nämnda tullavdelnings tillkomst, organisation och lokala utrustning samt vissa ytterligare uppgifter angående antalet vid avdelningen under senare år sysselsatta personer samt utvecklingen av frihamnsrörelsens omfattning (s. 152—156). Vidare ha revisorerna redovisat de framställningar rörande ändamålsenligare lokaler som alltsedan år 1944 vid upprepade tillfällen gjorts av berörda tullmyndigheter och vad i samband därmed förevarit (s. 156—160). I detta sammanhang har erinrats om att riksdagens år 1946 församlade

revisorer i den av dem avgivna berättelsen angående statsverket upptagit frågan om bl. a. lokalutrymmen för tullverkets behov i frihamnen. Revisorerna ha även lämnat en kortare redogörelse för de åtgärder som hittills vidtagits för en förbättring av lokalförhållandena. I anslutning härtill har framhållits att för en rationell planläggning inom frihamnsområdet flyttning av den nuvarande tillfarten måste ske, vilken flyttning i sin tur är avhängig av en ändring av gällande stadsplan för de utanför entrén belägna delarna av Gärdet. Efter att slutligen ha lämnat en redogörelse för stadsplanefrågans nuvarande läge ha revisorerna gjort följande uttalande.

Som av den lämnade redogörelsen framgår har frågan om rationellare arbetsförhållanden för tullavdelningen i Stockholms frihamn sedan länge uppmärksamrats, liksom behovet av en förbättring av denna tullavdelnings arbetsförhållanden och expeditionsresurser i skilda sammanhang påtalats. Framställningar i syfte att säkerställa ett för tullverket ändamålsenligare lokalbehov har sålunda alltsedan år 1944 vid upprepade tillfällen gjorts av berörda tullmyndigheter, men de framlagda förslagen har i sina mera väsentliga delar lämnats obeaktade eller i varje fall ännu icke föranlett något definitivt ståndpunktstagande från vederbörandes sida.

Riksdagens revisorer fann år 1946 anledning upptaga hithörande spörsmål till närmare granskning. Under § 37 i sin berättelse framhöll sålunda revisorerna att till tullverkets förfogande i frihamnen ställda lokalutrymmen icke kunde anses motsvara trafikens rimliga krav på expeditionskapacitet. Vidare föreföll det starkt decentraliserade systemet för tullverkets arbete i frihamnen åsamka statsverket större kostnader än om arbetet koncentreras till så få arbetsställen som möjligt. Genom en sådan koncentration skulle — syntes det revisorerna — en betydande förenkling i bevakningsarbetet ernås samtidigt som icke oväsentliga besparingar kunde vinnas därigenom att personalen bättre kunde utnyttjas samt arbete å övertid och därmed förenade kostnader undvikas. Revisorerna ansåg därför att rådande förhållanden i frihamnen icke kunde fortgå längre utan att åtgärder snarast måste vidtagas för avhjälpande av de påtalade missförhållandena.

Riksdagen, som fann de framställda erinringarna befogade, framhöll i skrivelse till Kungl. Maj:t, att för tillgodoseende av frihamnstillavdelningens mest trängande lokalbehov provisoriska åtgärder erfordrades, men att vid lokalfrågans lösande på längre sikt möjligheterna att centralisera tullverkets arbete inom frihamnen borde uppmärksammas.

Sedan generaltullstyrelsen i anledning härav erhållit i uppdrag att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de åtgärder, vartill i ärendet omfördälda förhållanden kunde ge anledning, framhöll generaltullstyrelsen i skrivelse den 9 december 1947 att provisoriska åtgärder vidtagits eller väntades bli genomförda inom en nära framtid. Rörande lösande av lokalfrågan på längre sikt påginge utredningar samt överläggningar mellan tullverket och staden. Därvid hade en centralisering av tullverkets arbete i frihamnen förutsatts nödvändig. Generaltullstyrelsen utgick från att behandlingen från stadens sida av ärendet komme att i fortsättningen bedrivas med all skyndsamhet och förutsatte, att därvid samförstånd mellan parterna skulle kunna ernås. Vid sådant förhållande fann ämbetsverket några särskilda åtgärder icke för det dåvarande påkallade.

Innevarande års revisorer har efter besök i frihamnen kunnat konstatera, att frågan om tullverkets lokalförhållanden i frihamnen alltjämt väntar på

en tillfredsställande lösning. Förbättringar har visserligen i vissa hänseenden vidtagits, och åtskilliga tidigare påtalade olägenheter har därigenom eliminerats. Möjligheter har yppats till vissa rationaliseringsåtgärder i tullarbetet; personalstyrkan vid tullavdelningen har kunnat successivt nedbringas från 193 år 1947 till 133 år 1952. Den sedan år 1947 inträffade importminskningen i förhållande till läget under de första efterkrigsåren torde dock till en del ha bidragit till denna utveckling.

De vidtagna anordningarna har emellerid endast inneburit förbättringar av provisorisk art. Även om därigenom det mera omedelbara behovet av expeditionskapacitet för tullavdelningen tillgodosetts, vilket behov bl. a. genom tillbakagången i trafiken dessutom nu är mindre framträdande, har dessa åtgärder däremot icke på längre sikt varit ägnade undanröja de olägenheter, den nuvarande lokalutrustningen i frihamnen medför för tullarbetets bedrivande. I detta hänseende kvarstår sålunda alltjämt behovet av en ändamålsenlig lösning av lokalfrågan för tullavdelningen, varigenom en bättre och mindre kostnadskrävande arbetsorganisation för denna avdelning kan ernås.

Såsom redan 1946 års revisorer framhöll och därefter av frågan berörda myndigheter även vitsordat, får ur såväl tullverkets som trafikens synpunkt den rationellaste lösningen av lokalfrågan på längre sikt anses vara att tullarbetet centraliseras till en enda vid frihamnsgränsen belägen byggnad, inrymmande flertalet nuvarande spridda arbetsställen. Enligt vad revisorererna inhämtat har man goda erfarenheter av en sådan organisation vid Köpenhamns frihamn. En motsvarande anordning skulle för frihamnstillavdelningen innebära stora fördelar i form av minskat personalbehov, koncentrerad av tullförfarandet, jämnare fördelning av tulltaxeringen samt i viss utsträckning effektivare och förenklad kontroll. Härtill kommer den gjorda erfarenheten, att de moderna transoceanafartygen kan såsom framgick av 1947 års trafikintensitet medföra så stora laster av uppackningsgod, att de tulltaxeringslokaler, som nu är anslutna till de magasin, där godset inlägges, icke äger tillräcklig kapacitet. För att sådana fartygs-laster skall kunna expedieras inom rimlig tid, torde en central tulltaxeringslokal med plats för ett stort antal tulltaxerande tjänstemän på en gång erbjuda den enda lösningen. Även för frihamnsbolagets del synes det föreslagna systemet vara till fördel, då detta skulle innebära enklare och därigenom snabbare godsbehandling i magasinen, bättre utrymme på kajerna för lossning och lastning av fartygen samt större koncentration av tulltaxeringsarbetet med uppackningsgodset. Även om en dylik centralisering skulle medföra ökade transportkostnader för frihamnsbolaget, synes en sådan kostnadsökning dock icke vara av nämnvärd storleksordning. Då tillkomsten av en vid frihamnsgränsen belägen byggnad, inrymmande såväl förvaltningslokaler som centralpackhus, torde medföra dels minskade kostnader för statsverket genom inbesparing av bevaknings- och tulltaxeringspersonal, dels även utökning av frihamnens kapacitet, anser revisorererna, att den föreslagna byggnaden med det snaraste bör uppföras.

Den föreslagna planläggningen inom frihamnsområdet synes som ovan anförts förutsätta en flyttning av den nuvarande utfarten från frihamnen. Vid nuvarande entré kan nämligen en effektiv bevakning av trafiken från frihamnen icke upprätthållas, varför onödigt kostnadskrävande provisoriska åtgärder hittills måst vidtagas. En sådan anordning förutsätter emellertid i sin tur en ändring av stadsplanen för de utanför frihamnen liggande delarna av Gärdet (det s. k. Tegeluddsområdet), vilka markområden ägs av kronan och förvaltas av djurgårdsnämnden. Enligt vad revisorererna inhämtat har frågan om en sådan ändrad stadsplan länge varit aktuell. Frå-

gan diskuterades bl. a. inom 1945 års markkommission utan att dock lösas. Från djurgårdsnämndens sida har under de senaste åren vid upprepade tillfällen krav framförts att stadsplanefrågan måtte bringas till slutlig lösning. Förslag i ämnet har visserligen framlagts av stadsplanenämnden, men trots upprepade framställningar från djurgårdsnämndens sida har ställning till förslagen ännu icke tagits av stadens berörda myndigheter och frihamnsstyrelsen.

Detta dröjsmål med stadsplanefrågans lösning finner revisorerna mycket beklagligt, då därigenom vållats uppskov med lokalfrågans definitiva ordnande för tullavdelningen i frihamnsområdet. Även i övrigt har detta för staten medfört olägenheter, då det ständiga uppskovet med stadsplanefrågans lösning förhindrat exploateringen av Tegeluuddsområdet och därigenom orsakat en förlust för statsverket, vilken endast delvis uppväges genom de arrendeinkomster staten tillförts genom av djurgårdsnämnden gjorda kortfristiga upplåtelse.

Stadsplanefrågans lösning är för tullverkets arbetsförhållanden av betydelse ur ännu en synpunkt. I frihamnen förekommer en betydande lagring av inrikes gods. Stockholms frihamn var ursprungligen avsedd som en transiteringshamn, inriktad främst på de baltiska länderna. Genom bortfallet av den beräknade trafiken och handelspolitiska förändringar i övrigt har frihamnen numera övergått till att fungera som vanlig tullhamn. I övrigt har hamnens magasin i icke ringa utsträckning utnyttjats för lagring av inrikes gods i avvaktan på godsets förbrukning inom riket. Till belysande av omfattningen av denna lagringsrörelse må nämnas, att under år 1952 intogs i denna ordning varor representerande en sammanlagd vikt av 42 285 ton, fördelade på 2 030 varuanmälningar. Av nämnda kvantitet utgöres ca 34 700 ton av sjövägen inkommet gods, som till största delen består av spannmål, som sedermera delvis exporterats. Dyligt gods förorsakar tullverket avsevärda olägenheter genom det arbete, som expedieringen därav kräver. Vid intagningen i frihamnen skall godset upptagas å särskild varuanmälan. Då godset skall återinföras till tullinlandet, sker detta oftast i smärre partier, och vid varje sådant tillfälle skall varukvantiteten anmälas till förtullning. Det till återinförsel anmälda godset avräknas därefter å den vid intagningen avgivna varuanmälan. De höga personalkostnaderna skulle stiga ytterligare vid en mera ingående kontroll av inrikes lagringsgods vid godsets intagning i frihamn eller under lagringstiden. Till följd härav är tullverket i stor utsträckning hänvisat till att godtaga varuhavarens uppgifter i avlämnade intyg, vilket förhållande knappast får anses tillfredsställande ur säkerhetsynpunkt.

F. n. finns ingen möjlighet att hindra lagring av inrikes gods i frihamnen, trots att frihamnen inte tillkommit i sådant syfte. För en ändring härutinnan erfordras ändrade bestämmelser i frihamnsstadgan av innebörd, att inrikes gods får intagas i frihamn endast för utförsel till utrikes ort eller för proviantering av fartyg. Då tullverkets befattning med det svenska lagringsgodset såsom nämnts är personalkrävande och kostsam utan att medföra inkomster för statsverket och endast medför betydande inkomster för frihamnsförvaltningen i form av hyror, bör enligt revisorernas mening lagring av här avsett inrikes gods icke ske inom frihamnsområdet utan i stället i varumagasin, belägna utanför det egentliga frihamnsområdet. Uppenbarligen vore också många av de firmor, som importerar varor med snabb omsättning, mera betjänta av att erhålla lagringslokaler eller andra utrymmen utanför frihamnen i stället för att som nu nödgas anlita frihamnens resurser. Detta skulle innebära en möjlighet att snabbare utföra

varorna ur frihamnen och innebära en förenkling av tullens arbete genom att utförseln ur frihamnen icke behövde splittras på en mängd tillfällen.

Då det ur statsverkets synpunkt är synnerligen angeläget, att frågan om en ändamålsenligare lokal utrustning för tullavdelningen i frihamnen och den därmed sammanhängande frågan om slutlig lösning av stadsplanen för det kronan tillhöriga området utanför frihamnsområdet bringas till sitt slut, har revisorerna velat framhålla angelägenheten av att här berörda spörsmål utan dröjsmål löses.

Utlåtanden ha avgivits av generaltullstyrelsen, byggnadsstyrelsen och djurgårdsnämnden samt Stockholms stadskollegium (Del II, s. 110—127).

Generaltullstyrelsen, som i sitt yttrande närmare ingått på frågan om centralisering av tullverkets arbete och därmed sammanhängande problem, framhåller avslutningsvis att en undersökning av berörda lokal-, organisations- och andra frågor i Stockholms frihamn bör utföras under samarbete mellan generaltullstyrelsen, staden och övriga intressenter. Undersökningen anses, så snart omständigheterna göra det möjligt och lämpligt, böra komma till stånd efter överenskommelse mellan parterna. Styrelsen framhåller dock att några större ändringar i fråga om frihamnstillavdelningens lokaler ej kunna genomföras, förrän ändrad stadsplan för visst till frihamnen gränsande markområde fastställts.

Byggnadsstyrelsen meddelar att styrelsen på begäran av djurgårdsnämnden hösten 1953 upptagit utredning om dispositionen av vissa ännu icke exploaterade, kronan tillhöriga områden inom Kungl. Djurgården och därvid även gått i författning om uppgörandet av ny stadsplan för det s. k. tegeluddsområdet. Styrelsen som i ärendet samrått med Stockholms stad säger sig ämna under första hälften av innevarande år till djurgårdsnämnden överlämna förslag till sådan stadsplan, vilken, därest den fastställes, kommer att skapa förutsättning för en slutlig lösning av den i samband med frihamnens tillfarer stående frågan om tullverkets lokalproblem.

Djurgårdsnämnden, som framhåller att nämnden i samråd med byggnadsstyrelsen påbörjat utarbetandet av ett nytt stadsplaneförslag, understryker att ett snabbt slutförande av denna fråga är av vikt icke blott för lösandet av de frågor, som röra frihamnstillavdelningen, utan även i övrigt utgör ett viktigt statligt intresse.

Stockholms stadskollegium åberopar som eget yttrande innehållet i en av föredragande borgarrådet avgiven promemoria, vartill i sin tur såsom bilagor fogats yttranden av stadens delegerade för vissa markförhandlingar med kronan samt hamnstyrelsen.

Stadens markdelegerade, som i sitt yttrande ingått på de svårigheter som föranledas av stadens otillräckliga marktillgångar, intar en avvaktande ståndpunkt och hänvisar därvidlag till de nya utredningar om stadsplanen för ifrågavarande område, som igångsatts av djurgårdsnämnden i samförstånd med byggnadsstyrelsen.

Hamnstyrelsen anför sammanfattningsvis att väsentliga förbättringar av frihamnstillavdelningens lokalförhållanden vidtagits efter kriget och att lokalfrågan vid nuvarande trafikvolym icke synes kräva omedelbara åt-

gärder från stadens sida. Frågan om tullens och frihamnsförvaltningens lokalbehov anses dock enligt hamnstyrelsens förmenande böra utan dröjsmål lösas så snart stadsplan för här avsedda områden blivit fastställd.

Utskottet. I likhet med revisorerna finner utskottet det angeläget, att frågan om en mera ändamålsenlig lokal utrustning för tullavdelningen i Stockholms frihamn snarast bringas till en lösning. En förutsättning härför torde emellertid vara, att ny stadsplan för det s. k. tegeluddsområdet fastställs. Av remissutlåtandena framgår, att byggnadsstyrelsen f. n. är sysselsatt med utarbetandet av ett förslag till sådan stadsplan. Med hänsyn härtill har utskottet, som förutsätter att hithörande spörsmål upptagas till slutligt avgörande utan onödigt dröjsmål, ansett sig kunna begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen
omförmäla.

19:o) **Länsstyrelsernas arkivförhållanden.** Under ecklesiastikdepartementet, § 20, ha revisorerna påyrkat snara och effektiva åtgärder i syfte att erinra en tillfredsställande ordning beträffande arkivförhållandena vid länsstyrelserna (Del I, s. 167—173).

Utskottet. Beträffande denna fråga har utskottet yttrat sig under punkten 3 i sitt utlåtande nr 8, varom utskottet velat här
erinra.

20:o) **Kyrkofonden.** Under ecklesiastikdepartementet, § 21, ha revisorerna upptagit vissa frågor rörande kyrkofonden (Del I, s. 173—191).

Revisorerna ha inledningsvis erinrat om 1910 års beslut om prästerskapets avlöning, vilket bl. a. innebar att prästerskapets enligt tidigare bestämmelser tillkommande tionden och andra avgifter av såväl jordbruksfastighet som annan fastighet skulle indragas till statsverket för att sedermera i viss ordning avskrivras, mot det att kyrkan erhöle en i penningar bestämd ersättning för vad som av nämnda beskattningsföremål utgått till prästerskapets avlöning (s. 173—174). Denna ersättning skulle årligen tillgodoföras en nyinrättad fond benämnd kyrkofonden, som fick karaktären av en skatteutjämnings- och löner regleringsfond. Efter en redogörelse för fondens konstruktion, den starka ökningen i dess kapital från fondens uppläggningsår 1914 fram t. o. m. räkenskapsåret 1932/33 samt anledningen till ökningen ha revisorerna ingått på de av 1927 och 1931 års prästlöner regleringssakkunniga resp. utredningsmän framlagda förslagen vilka resulterade i 1932 års ecklesiastiska boställsordning (SFS nr 400) och samma års lag om kyrkofond (SFS nr 404) (s. 174—179). Revisorerna ha vidare erinrat om de nya uppgifter som tillfördes kyrkofonden genom den allmänna löner reglering för biskoparna som beslöts vid 1936 års riksdag, omgestaltningen av prästernas

familjepensionsförhållanden vid 1941 års riksdag samt det principbeslut som vid 1949 års riksdag fattades om dels en allmän avlöningsreform för prästerna innebärande att jämväl för dem det för statsförvaltningen gällande lönesystemet skulle komma att tillämpas, dels kyrkomusikernas löneställning (s. 179—182). Revisorerna ha också lämnat en redogörelse för innebörden av den nu gällande kyrkofondslagen, varefter lämnats vissa tabellariska uppgifter rörande den starka stegringen av kyrkofondens kapitaltillgångar fr. o. m. budgetåret 1932/33 t. o. m. budgetåret 1952/53 samt kyrkofondens större inkomst- och utgiftsposter under de fyra senast förflutna budgetåren (s. 183—186). Efter att slutligen ha anfört vissa uppgifter rörande skillnaden mellan den faktiska och den allenast beräknade avkastningen av de s. k. tillskottspastoratens avlöningstillgångar i resp. stift (s. 187) ha revisorerna gjort följande uttalande.

Den kyrkliga organisationen i vårt land vilar sedan gammalt på kommunal grund. I enlighet härmed ankommer det i princip på vederbörande pastorat att svara för de med prästerskapets avlöning förbundna kostnaderna. De huvudsakliga inkomster som numera står till buds härför är dels avkastningen av vissa för löneändamål anslagna fastigheter m. m. och dels de s. k. församlingsavgifter som enligt vissa grunder utgöres av de till kommunen skattskyldiga. Denna finansieringsmetod genom pastoratens egna tillgångar har dock icke obruten kunnat tillämpas. I syfte att hålla församlingsavgifterna vid en såsom rimlig ansedd nivå utgår sålunda särskilda tillskottsbelopp till de pastorat som är i behov därav för präst- och kyrkomusikerlönekostnadernas bestridande. Dessa tillskott utbetalas från en av statskontoret förvaltd, år 1914 upprättad central fond, den s. k. kyrkofonden, som kan sägas ha karaktären av en skatteutjämnings- och löneregleringsfond. Även vissa utgifter som är gemensamma för flera pastorat eller för kyrkan i dess helhet belastar denna fond, vars verksamhet finansieras, förutom genom räntemedel och annan kapitalavkastning m. m., genom den från pastoraten inflytande allmänna kyrkoavgiften. Sistnämnda avgift, vilken tillkom efter beslut vid 1932 års riksdag, utgör numera kyrkofondens främsta inkomstkälla. Fonden åtnjuter dessutom ytterligare skatteinkomster, nämligen de ersättningar för indraget kyrkotionde m. m. å sammanlagt ca 5 miljoner kronor som utgår från statsverket och i riksstaten motsvaras av ett under ecklesiastikdepartementets huvudtitel uppfört utgiftsanslag.

Då kyrkofonden inrättades var avsikten icke att någon egentlig tillväxt av själva fondkapitalet skulle ske. Under de första tjugo åren av fondens tillvaro ökade dock dess tillgångar mycket starkt eller från 8,1 till 57,3 miljoner kronor. Detta var en av huvudanledningarna till den omläggning av finansieringsmetoden som beslöts vid 1932 års riksdag. I anslutning härtill underströks från riksdagens sida, att jämvikt mellan kyrkofondens inkomster och utgifter borde eftersträvas för undvikande av fortsatt kapitalanhopning i fonden. Ett stadgande av denna innebörd är också alltsedan nyssnämnda år infört i kyrkofondslagen. Såsom av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår, har emellertid kapitaltillväxten fortsatt, om ock i långsammare tempo. Fondens behållning per den 30 juni 1953 uppgår sålunda till i runt tal 92,7 miljoner kronor. Till skillnad från förhållandet före år 1932 är denna kapitaltillväxt likväl icke betingad av själva finansieringsmetoden, även om, såsom i det följande närmare utvecklas, vissa erinringar kan göras mot utformningen av gällande bestäm-

melser rörande den allmänna kyrkoavgiftens uttagande. Utvecklingen sammanhänger i stället framför allt därmed, att kyrkofonden efter år 1932 tillförts vissa nya kapitaltillgångar, delvis av betydande storlek. Visserligen har fonden i samband därmed även pålagts avsevärda merutgifter; orsaken till att tillgångarna det oaktat kunnat bibehållas vid den av nyssnämnda kapitaltillskott föranledda högre nivån är den, att de nya utgifterna i huvudsak finansierats genom medel härrörande från den allmänna kyrkoavgiften.

Såsom ovan antytts kan vissa erinringar framställas mot den metod som nu tillämpas för den allmänna kyrkoavgiftens bestämmande i förhållande till det faktiska medelsbehovet. Med hänsyn till stadgandet i kyrkofondslagen, att kyrkoavgiftens öretal bör avvägas så, att fondens inkomster och utgifter såvitt möjligt blir lika stora, har det nämligen icke ansetts tillrädligt att fastställa kyrkoavgiften till sådant belopp, att fondens kapital till någon del måste tillgripas för att täcka de överskjutande utgifterna. Om medelsbehovet motiverat ett uttag av exempelvis 9,17 öre per skattekrona, har man därför avrundat kyrkoavgiften uppåt till 10 öre. Ett särskilt skäl till att avrundningen gjorts uppåt har varit, att kyrkoavgiften under en stor del av de senare åren hållit sig vid 10 öre, vilket utgör den gräns vid vilken de i avräkningen mellan kyrkofonden och pastoraten jämväl ingående församlingsavgifterna kan bestämmas till maximalt öretal, d. v. s. 20 öre per skattekrona. En avrundning nedåt av kyrkoavgiften till 9 öre skulle i den givna situationen leda till att församlingsavgifterna måste sänkas till 18 öre. Detta skulle i sin tur medföra ytterligare förluster för kyrkofonden dels därigenom att kretsen av tillskottsbehövande pastorat skulle ökas, och dels därigenom, att inom hela gruppen av tillskottspastorat tillskotten komme att höjas med belopp, motsvarande de bortfallna 2 örena i församlingsavgifter. Den omständigheten, att kyrkoavgiften bestämmes till helt öretal och att därför en avrundning uppåt till närmaste hela öretal brukar ske av det vid beräkningarna erhållna brutna öretalet, kan vid nuvarande höga skatteunderlag få betydande ekonomiska konsekvenser för kyrkofondens vidkommande. Eftersom en uttaxering av 1 öre per skattekrona gör över 2,5 miljoner kronor i skatteintäkter, är det nämligen uppenbart, att avrundningen uppåt kan tillföra fonden en extra inkomst på både 1 och 2 miljoner kronor årligen. Till följd härav torde den fortgående stegringen av skatteunderlaget få anses på lång sikt verka i riktning mot en stigande kapitalbehållning i kyrkofonden, även om självfallet temporära svängningar åt motsatt håll likaledes kan inträffa. Sålunda torde under innevarande budgetår en viss kapitalminskning komma att ske i huvudsak beroende på förhållanden som sammanhänger med övergången till de nya präst- och kyrkomusikerlönesystemen.

Av stor betydelse för kyrkofondens ekonomi är vidare det sätt, varpå pastoratens egna avlöningstillgångar och framför allt då lönebeställena tagas i anspråk för bestridande av präst- och kyrkomusikerlönekostnaderna. I de pastorat som uppbär tillskott ur kyrkofonden bidrar lönebeställena till ifrågakvarande lönekostnader icke med den faktiska behållna avkastningen utan med på förhand för tioårsperioder uppskattade normalavkastningsbelopp. Vad pastoratet kan utvinna utöver normalavkastningen tillfaller pastoratet, och systemet vilar på förutsättningen att denna vinstmöjlighet skall främja intresset för en god boställsvård. Konjunkturutvecklingen under de senare åren i förening med penningvärdets förändring har emellertid lett till att normalavkastningarnas resultat ej sällan blivit i hög grad missvisande i ena eller andra riktningen, varvid dock — såsom av de i det föregående lämnade uppgifterna torde framgå — det dominerande in-

slaget i bilden har varit de stora vinster som prisstegringen på skogsprodukter tillfört innehavarna av ecklesiastiska skogar. Till följd av nu berörda omständigheter har många pastorat kunnat uppbära större tillskott ur kyrkofonden av skatteutjämningsmedel än vad som i och för sig skulle ha varit motiverat med hänsyn till dessa pastorats betydande egna inkomster. För fondens vidkommande har detta inneburit en motsvarande utgiftsstegring, vilket i sin tur lett till att den allmänna kyrkoavgiften måst uttagas med högre belopp än som eljest skulle ha varit erforderligt.

Nu berörda förhållanden påkallar enligt revisorernas mening uppmärksamhet. Sålunda synes kunna ifrågasättas, huruvida den kapitaltillväxt som skett i kyrkofonden och som sannolikt kommer att fortsätta även i framtiden är nödvändig eller önskvärd med hänsyn till fondens egentliga uppgift att vara ett slags skatteutjämnings- och löneruleringsinstrument. Befinnes detta icke vara fallet, inställer sig i sin tur spørsmålet, om en stabilisering av fonden bör ske vid nuvarande nivå eller om möjligen även en viss kapitalförtäring bör tillåtas. En förutsättning för en stabilisering vid nuvarande nivå torde vara, att den allmänna kyrkoavgiften bättre än vad hittills förefaller ha skett anpassas efter föreliggande behov. Önskar man gå ett steg längre och även tillåta viss kapitalförtäring kan olika möjligheter övervägas. Den lösning som härvid ligger närmast till hands vore måhända att under en följd av år, intill dess kapitalbehållningen nedgått till en viss lägsta gräns, ytterligare sänka den allmänna kyrkoavgiften, vilket skulle innebära en motsvarande lättnad i den kommunala beskattningen. Ifrågasättas kan vidare att indraga det från statsverket nu utgående ersättningsanslaget, vilket utgör en kvarleva från naturahushållningens dagar och knappast synes försvara sin plats inom ett modernt finanssystem. En sådan indragning kunde ske antingen med hela anslagsbeloppet fr. o. m. visst budgetår eller också successivt under en längre tidsperiod. Oklart är dock i vad mån de till kyrkofonden inflytande ersättningarna för indraget kyrkotionde m. m. kan anses var av privilegienatur eller om därmed i övrigt förbundits något särskilt åtagande från statens sida. Med detta spørsmål sammahänger dessutom frågan huruvida kostnaderna för prästerskapets avlöande m. m. alltjämt till någon del bör bestridas av direkta statsmedel. Motivet för att så även i fortsättningen skulle ske är självfallet, att församlingsprästerna har att fullgöra jämväl vissa statligt administrativa arbetsuppgifter. Å andra sidan må erinras om att statsverket, utöver ovannämnda ersättningar, genom särskilda riksstatsanslag svarar för bl. a. utgifterna för domkapiteln, oaktat dessa institutioners befattning med rent statliga förvaltningsgöromål numera är ytterst ringa. En särskild fråga är slutligen, i vilken utsträckning hänsyn skall tagas till den faktiska avkastningen av de lokala avlöningstillgångarna vid avräkningen mellan kyrkofonden och vederbörande pastorat.

Utän att taga någon bestämd ställning i de konkreta fallen har revisorerna med det nu anförda velat fästa uppmärksamheten på vissa problem, som kommit att aktualiseras genom kapitalanhopningen i kyrkofonden. Med hänsyn till de avhandlade frågornas komplicerade natur synes f. ö. en närmare utredning i ämnet vara erforderlig, innan åtgärder i ena eller andra riktningen vidtages. Vid en dylik översyn av de för kyrkofonden gällande bestämmelserna lär främst böra klarläggas dels vilka utgifter som framdeles bör belasta fonden, dels i vilken form dessa utgifter med hänsyn till sin karaktär bör finansieras, dels ock på vad sätt och vid vilken nivå en stabilisering av fondens kapital bör ske. Behov synes även föreligga att få kyrkofondens kapitalbegrepp närmare preciserat.

I detta sammanhang vill emellertid revisorerna erinra om att särskilda

sakkunniga tillkallats år 1951 för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning rörande kyrkomötets grundlagsenliga befogenheter m. m. De sakkunniga, vilka antagit benämningen 1951 års kyrkomöteskommitté, har att i första hand söka klarlägga vad som med begreppet kyrkolag rätteligen skall förstås. I anslutning härtill skall även undersökas vilka privilegiestadganden för prästerskapet som alltjämt är gällande, varjämte en fixering av dessa kvarstående privilegiers innehåll skall ske. Det torde få förutsättas, att kommittén vid fullgörandet av sitt uppdrag icke kan undgå att upptaga även frågan om de för kyrkofonden gällande bestämmelserna. Det oaktat har revisorerna, som anser det vara en brist att icke en fortlöpande redogörelse för kyrkofondens finansiella ställning lämnas riksdag och kyrkomöte, funnit sig böra bringa de gjorda iakttagelserna till riksdagens kännedom.

Utlåtanden ha avgivits av kammarkollegiet, statskontoret, domkapitlen i Uppsala, Linköping, Lund och Göteborg samt stiftsnämnderna i Västerås, Växjö, Karlstad och Härnösand (Del II, s. 134—164).

Till utskottet har även inkommit en skrivelse i ärendet från styrelsen för svenska pastoratens riksförbund.

Kammarkollegiet har inledningsvis framhållit, att den för kyrkofonden tillämpade finansieringsmetoden får anses hittills ha i stort sett fungerat tillfredsställande för bibehållande av fondkapitalet vid ungefär oförändrad nivå. I anslutning härtill har kollegiet vidare anfört följande.

Det sätt, varpå allmänna kyrkoavgiftens öretal brukar bestämmas, torde emellertid — såsom revisorerna anfört — i och för sig verka i riktning mot en stigande kapitalbehållning i kyrkofonden. Då medelsbehovet visar sig motivera uttagande av något mer än visst helt öretal, exempelvis uttagande av 9,4 öre brukar man nämligen avrunda öretalet uppåt, i angivna exempel till 10 öre, till förekommande av att fondens kapital skall behöva anlitas. Som ett öre i allmän kyrkoavgift med nuvarande skatteunderlag motsvarar ca 2,5 miljoner kronor, kunna givetvis upprepade sådana avrundningar bliva av avsevärd betydelse. Att detta förhållande icke tidigare medfört en tillväxt av fonden torde bland annat ha berott därpå, att en uttagning av allmän kyrkoavgift till maximalt öretal en tid ej varit tillräcklig för täckande av fondens utgifter utan fondens kapital måst anlitas härför. Vidare är att märka, att avrundningarna under tidigare år återverkat betydligt mindre i förevarande avseende, enär skatteunderlaget då varit väsentligt lägre.

Därest man önskar för framtiden stabilisera kyrkofonden vid visst kapitalbelopp, exempelvis vid nuvarande ca 90 miljoner kronor, synes detta enklast kunna ske på så sätt, att man, då fondens kapital visst är kommit att avvika från nämnda belopp, vid nästkommande års beräkningar av fondens inkomster och utgifter för fastställande av allmän kyrkoavgift och vederbörlig församlingsavgift, upptar överskottet eller underskottet i förhållande till det avsedda stabila kapitalbeloppet som respektive inkomst eller utgift för fonden. En annan tänkbar lösning är, att avrundningen av den erforderliga utdebiteringen verkställs till närmast liggande helt öretal, alltså i vissa fall nedåt. Denna lösning synes dock mindre säkert leda till målet, d. v. s. att bibehålla fonden vid samma nivå, och medför i övrigt, därest den allmänna kyrkoavgiften befinnes böra fastställas till lägre öretal än tio, avsevärda svårigheter vid beräkningarna med hänsyn till relationen mellan allmän kyrkoavgift och församlingsavgift, eftersom sistnämnda avgift skall utgöra den dubbla allmänna kyrkoavgiften.

Kollegiet anser för sin del skäl föreligga för en stabilisering av kyrkofonden vid viss nivå. I den mån nya kapitaltillgångar tillföras fonden, exempelvis på grund av försäljning av fastighet, vars avkomst direkt ingår i fonden (allmänt kyrkohemman, biskopshemman och klockarhemman), bör dock fondens kapital få uppskrivas med belopp, motsvarande nämnda kapitalmedel.

En stabilisering av kyrkofonden på angivet sätt förutsätter givetvis en ändring av kyrkofondslagen.

Revisorerna ha ifrågasatt, huruvida kyrkofonden, som är ett skatteutjämnings- och löneregleringsinstrument, skall behöva bibehållas vid nuvarande höga nivå. Med hänsyn allenast till det ändamål, fonden har att tjäna, torde väl kunna göras gällande, att fonden icke behöver vara större än att eventuellt uppkommande brist under löpande året med säkerhet skall kunna täckas. Fondens synes dock icke böra understiga ett belopp, motsvarande summan av till fonden vid skilda tillfällen överförda kapitalmedel. Med beaktande härav skulle en stabilisering av fonden vid 50 miljoner kronor kunna anses vara lämplig. Nedsättningen torde kunna ske sålunda, att man årligen under erforderlig tid låter fonden nedgå med förslagsvis fem miljoner kronor, motsvarande en minskad utdebitering av ca 2 öre per skattekrona. Då emellertid vissa betänkligheter måhända kunna anföras mot en nedsättning över huvud av ifrågavarande fond med hänsyn till fondmedlens natur, anser kollegiet sig i nuvarande läge icke böra tillstyrka en sådan nedsättning. Kollegiet anser sålunda lämpligare att fonden stabiliseras vid ungefär nuvarande nivå.

Kollegiet har vidare i likhet med revisorerna funnit behov föreligga att få kyrkofondens kapitalbegrepp närmare preciserat och har i detta sammanhang erinrat om att till fonden ingår avkastningen av vissa fastigheter (allmänna kyrkohemman, biskopshemman och klockarhemman), vilka tillgångar icke äro medräknade i fondens kapital. Vad angår de av revisorerna påtalade vinster på kyrkofondens bekostnad, som gjorts av åtskilliga tillskottspastorat med hänsyn därtill, att den faktiska avkastningen av löneboställena väsentligt överstigit den fastställda normalavkastningen, har kollegiet allenast åberopat sitt av revisorerna omnämnda underdåniga utlåtande den 17 september 1953, vari kollegiet förordat en allsidig utredning av frågan om beräkningen av sådan normalavkastning. Beträffande det av revisorerna ifrågasatta sloandet av det från statsverket till kyrkofonden utgående ersättningsanslaget framhåller kollegiet, att ett sådant förfarande icke synes böra ifrågakomma utan synnerliga skäl och i övrigt torde förut-sätta medgivande av kyrkomötet, som deltagit i beslutet om utfärdandet av tiondeavskrivningslagen. Slutligen framhåller kollegiet i fråga om domkapitlet att detta är ett statsorgan med i huvudsak kyrkliga uppgifter. Att domkapitlets huvuduppgifter äro av angiven art torde dock i och för sig icke kunna anses utgöra skäl för att överföra kostnaderna för domkapitlet på kyrkofonden. Kollegiet erinrar om att även andra statliga organ, exempelvis kammarkollegiet, i betydande utsträckning handha uppgifter, som avse kyrkliga ändamål. En utredning syftande till att överföra dylika statliga kostnader för kyrkliga ändamål på kyrkofonden anses icke vara erforderlig för annat fall än att fråga uppstår om att åvägabringa skilsmässa mellan staten och kyrkan.

Statskontoret, som lämnat en ingående redogörelse för kyrkofondens tillväxt, går vidare in på frågan om reglerna för normaluppskattningarna och understryker i detta sammanhang den synnerliga vikten av att dessa regler bli underkastade en allsidig utredning. Ämbetsverket framhåller också önskvärdheten av en precisering av kyrkofondens kapitalbegrepp. Riksstatsanslaget till kyrkofonden såsom ersättning för prästerskapets till statsverket indragna tionde m. m. anses däremot även av statskontoret böra kvarstå. Beträffande utgifterna för domkapiteln anses goda skäl föreligga att låta dessa belasta kyrkofonden. Slutligen erinrar statskontoret att ämbetsverket till och med budgetåret 1938/39 från trycket årligen utgivit utdrag ur de under statskontorets förvaltning stående fonder och diverse medels räkenskaper, vilka utdrag även innehöllo en redogörelse för kyrkofonden. Från och med budgetåret 1939/40 ha emellertid i besparingssyfte medel ej längre ställts till förfogande för tryckning av denna publikation.

Uppsala domkapitel framhåller att vad angår revisorernas påpekande om kapitalökning, måste det framhållas, att i den ökning, som ägt rum, innefattas också det högst betydande tillskott, som fonden erhållit genom övertagandet av prästerskapets änke- och pupillkassa samt biskopslöneregleringsfonden. Om dessa tillskott frånräknas, anses ökningen ingalunda vara så avsevärd, som revisorerna göra gällande, framför allt icke om man tar hänsyn till penningvärdets fall.

Beträffande den av revisorerna påtalade olikheten mellan normaluppskattningsbeloppen och pastoratens faktiska inkomster framhålles att det måhända icke kan förnekas, att i vissa enskilda fall anomalier förekommit, som kunna behöva justeras. Vad frågan i dess helhet angår säges skillnaden mellan det uppskattade och det verkliga beloppet framför allt bero därpå, att under den tid undersökningen omfattar penningvärdet varit stätt i sjunkande och virkespriserna särskilt under vissa år varit onormalt höga, varigenom avsevärda meravkastningsbelopp uppkommit. Det anses emellertid då böra uppmärksammas, att under förändrade konjunkturer läget kan bli ett motsatt och att systemet också rymmer avsevärda riskmoment för pastoraten, i händelse de beräknade inkomsterna icke skulle kunna utvinas. I åtskilliga fall säges det också hava inträffat, att pastorat utan större skogstillgångar på grund av de hastigt stegrade byggnadskostnaderna fått vidkännas förluster för att utföra den vid normaluppskattningarna beräknade byggenskapen. Att de i vissa fall avsevärda belopp, som pastoraten tillgodogjort sig, i huvudsak torde kommit till synnerligen god användning och medfört en förbättring av de ecklesiastika boställena, särskilt med avseende på byggnadsbeståndet, som varit högst behöfligt, säges vidare på lång sikt utgöra en tillgång för kyrkofonden och därmed indirekt för skattebetalarna.

Av *övriga domkapitel* ha i stort sett anförts liknande synpunkter.

Stiftsnämnderna ha företrädesvis ingått på frågan om normalvärdesuppskattningarna och funnit vissa skäl tala för anstånd med prövningen av denna fråga.

Utskottet. Såsom revisorerna själva framhållit, torde 1951 års kyrkomöteskommitté icke kunna undgå att till behandling upptaga jämväl frågan om de för kyrkofonden gällande bestämmelserna. I avvaktan på resultatet av nämnda kommittés arbete har utskottet därför funnit sig böra begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen
omförmåla.

21:o) **Lantbruksskolorna.** Under jordbruksdepartementet, § 22, ha revisorerna framhållit att det bör övervägas om icke undervisningen vid lantbruksskolorna kan koncentreras till ett färre antal skolor (Del I, s. 192—196).

Efter att inledningsvis i korthet ha erinrat om lantbruksskolornas tillkomst samt deras organisation och uppgifter enligt nu gällande stadga av den 27 augusti 1951 (nr 663) för lantbruksundervisningsanstalter ha revisorerna lämnat vissa upplysningar angående storleken av utgående statsbidrag till lärarlöner, drifts- och byggnadskostnader m. m. vid skolorna (s. 192 och 193). Vidare ha lämnats uppgifter rörande skolornas antal, elevantalet i förhållande till tillgängliga elevplatser, samt elevernas fördelning på olika skolor och utbildningslinjer m. m. (s. 193 och 194). Revisorerna ha även återgivit vissa uttalanden av lantbruksstyrelsen i anledning av en av styrelsen verkställd ingående undersökning rörande ifrågavarande undervisningsverksamhet, i samband varmed även redovisats vissa siffermässiga uppgifter angående de anställningar, som erhållits av de från lantbruksskolornas ett- och tvååriga kurser åren 1948—52 utexaminerade eleverna (s. 194 och 195).

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att antalet elever vid lantbruksskolorna under de senare åren visat en sjunkande tendens. Detta gäller särskilt den tvååriga kursen för utbildande av jordbruksförmän för större jordbruk men i viss mån även den motsvarande ettåriga kursen.

Denna minskade elevtillströmning torde ha flera orsaker, främst svårigheten för eleverna att efter genomgången lantbruksskola erhålla anställning som jordbruksbefäl. Den starkt ökade mekaniseringen inom jordbruket medför att arbetsstyrkan vid större gårdar kan nedbringas, och till följd härav finns icke längre behov av lika stort antal kvalificerat jordbruksbefäl som tidigare. Minskade möjligheter att arrendera eller förvärva större egendomar torde också i viss mån medföra att ifrågavarande befälsutbildning blir mindre eftersökt.

Sedan en lantbruksskola nedlagts fr. o. m. senast förflutna läsår, är de statliga eller statsunderstödda lantbruksskolorna sju till antalet. Enligt vad revisorerna inhämtat kan ytterligare en skola inom de närmaste åren förutses komma att nedläggas sin verksamhet.

De tvååriga och ettåriga kurserna för lantbruksbefäl utgör lantbruksskolornas centrala uppgifter. Vid dessa kurser finns f. n. 271 elevplatser. Antalet elever vid kurserna är innevarande läsår endast 220, vilket alltså innebär att ett femtiotal platser är obesatta. Vid vissa skolor är elevanslutningen någorlunda god, under det att vid andra skolor undervisningen dri-

ves med ett mycket ringa antal elever. Statsverkets väsentligaste utgiftspost för denna undervisning är statsbidraget till lärarlönerna. Då varje skola har en rektor och två fasta lärare samt ett antal deltidstjänstgörande speciallärare, oavsett antalet elever, blir kostnaden per elev mycket stor vid de skolor, där antalet elever är obetydligt.

Med hänsyn till det anförda anser revisorerna det böra övervägas om icke undervisningen vid lantbruksskolorna kan koncentreras till ett färre antal skolor. Om så erfordras torde antalet elevplatser vid kvarstående skolor kunna något höjas.

Utlåtande har avgivits av *lantbruksstyrelsen* (Del II, s. 164—166), som av vissa av styrelsen anförda skäl anser att den nuvarande utbildningskapaciteten vid varje enskild skola är i stort sett lämpligt avvägd och att i vart fall en mera avsevärd ökning av det nuvarande maximiantalet elever per skola skulle vara ägnad att inge vissa betänkligheter. Däremot säges det givetvis vara angeläget, att undervisningsapparaten ej skall vara överdimensionerad i förhållande till behovet av och efterfrågan på utbildning och att sålunda antalet skolor ej skall vara större än att utbildningsresurserna skola kunna effektivt utnyttjas vid en var av de befintliga skolorna. Styrelsen säger sig därför med uppmärksamhet följa utvecklingen i fråga om elevfrekvensen såväl vid de skolor, där denna nu är låg, som vid övriga skolor och säger sig vara beredd att, om elevantalet vid någon skola även i fortsättningen skulle bli otillfredsställande, vidtaga eller föreslå de åtgärder, som kunna finnas påkallade, i sista hand uppsägning av det mellan lantbruksstyrelsen och skolans huvudman gällande kontraktet. Innan några åtgärder vidtagas för att ytterligare reducera antalet lantbruksskolor är det emellertid enligt styrelsens uppfattning lämpligast, att man avvaktar vilken verkan nedläggandet av lantbruksskolan i Bjärka-Säby kommer att få på elevanslutningen vid övriga skolor ävensom huruvida den nedgång i elevantalet vid lantbruksskolorna, som kunnat inregistrerats under de senaste åren, kommer att fortgå. Styrelsen säger sig även ha sin uppmärksamhet riktad på möjligheten att genom anordnande av kurser av andra slag än sådana, som hittills normalt förekommit vid lantbruksskolorna, utnyttja dessa skolors resurser på bästa sätt.

Styrelsen hemställer slutligen att vad riksdagens revisorer anført angående lantbruksskolorna icke för närvarande måtte föranleda någon ytterligare åtgärd.

Utskottet. De av revisorerna lämnade uppgifterna synas utvisa, att lantbruksskolornas nuvarande organisation är något överdimensionerad. Goda skäl kunna därför åberopas för en koncentration av undervisningen till ett färre antal enheter. Av lantbruksstyrelsens remissutlåtande framgår emellertid, att styrelsen med uppmärksamhet följer utvecklingen i fråga om elevfrekvensen såväl vid de skolor, där denna nu är låg, som vid övriga skolor och att styrelsen är beredd att, om elevantalet vid någon skola även i fortsättningen skulle bli otillfredsställande, vidtaga eller föreslå de åtgärder som kunna befinnas påkallade. Vid sådant förhållande har utskot-

tet ansett sig böra begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

22:o) **Lappnybyggesområdet i Jänsmässholmen.** Under jordbruksdepartementet, § 23, ha revisorerna framhållit angelägenheten av att de ytterligare utgifter för det allmänna som påkallas av ifrågavarande kolonat icke företagas utan ett förnyat noggrant övervägande (Del I, s. 196—207).

Revisorerna ha efter en erinran om tillkomsten av förenämnda nybyggesområde redogjort för dess omfattning och invånarantal samt dess samsättnings- och försörjningsmöjligheter ävensom de i kolonatet ingående jordbruksfastigheternas och lägenheternas tillstånd (s. 196—201). Vidare ha revisorerna lämnat en redogörelse för utvecklingen av frågan om en vägförbindelse från Finnsäter till Jänsmässholmen samt frågans aktuella läge (s. 201—205). Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

I fjällbyn Jänsmässholmen i Offerdals socken i Jämtlands län — sedan länge höst- och vårviste för renskötande lappar — uppfördes i början av 1920-talet med statsmedel tolv lägenheter, avsedda för lappar, som av en eller annan anledning, särskilt ålder eller sjukdom, lämnat renskötseln. Lägenheternas anordnande för nämnda ändamål hade från statens sida försökskaraktär. Av lägenheterna är fyra närmast att betrakta som bostadslägenheter, under det att åtta lägenheter betecknas som jordbrukslägenheter med en sammanlagd areal av 5 ha odlad jord och 17 ha äng. På lägenheterna hålles 1 häst och 7 kor samt några ungdjur, får och getter.

Alltsedan början av 1940-talet har undersökningar och överväganden företagits rörande möjligheterna att på ifrågavarande bebyggelse tillämpa den lagstiftning, som innefattas i 1941 och 1946 års kungörelser rörande jordbruks- och bostadslägenheter för lappar. Härvid har emellertid befunnits att lägenheterna i allmänhet icke fyller de krav, som i nämnda kungörelser uppställs i fråga om beredande av stadigvarande utkomstmöjligheter för innehavarna. Underlag har visat sig kunna beräknas för högst 3—4 jordbrukslägenheter, under det att återstående lägenheter kan ifrågakomma endast som bostadslägenheter. Vidare har framgått, att byggnadsbeståndet numera befinner sig i synnerligen dåligt skick; samtliga bostäder har under år 1953 utdömts av hälsovårdsnämnden och även ekonomihuset är förfallna. Uppförande genom lantbruksnämndens försorg av helt nya bostäder och ladugårdar på 3—4 lägenheter beräknas draga en kostnad av omkring 50 000 kronor per lägenhet. Medel för dessa arbeten finns enligt beslut av Kungl. Maj:t disponibla ur statens lappfond. För utförande av de mest trängande reparationsarbetena har Kungl. Maj:t år 1952 anvisat 24 000 kronor från samma fond.

Till Jänsmässholmen, som ligger nära en mil från närmaste med väg försedda by, finns endast en underhållig kärrväg. Alltsedan slutet av 1930-talet har planer förelegat på anordnande av en vägförbindelse till platsen. Rörande den planerade vägens standard har olika förslag framkommit. Det har ifrågasatts att den skulle utföras antingen som allmän väg (ödebygdsväg) eller som enskild väg, i sistnämnda fall som skogsbilväg enligt olika alternativ. Det billigaste förslaget avsåg en skogsbilväg av den typ, som kommit

till användning inom domänverket och som år 1951 drog en genomsnittlig kostnad av omkring 15 kronor per m. Intill innevarande år har vägen i fråga om angelägenhetsgrad placerats efter ett stort antal andra vägföretag i länet, såväl ödebygdsvägar som enskilda vägar. Det har därför icke ansetts föreligga utsikter att vägen skulle kunna komma till stånd under de närmaste åren, om icke särskilda medel ställdes till förfogande. Under innevarande år har emellertid en omvärdering skett av vägens angelägenhetsgrad med påföljd att vägen nu injämkats i vägväsendets flerårsplaner för länet. Samtidigt har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förklarat sig beredd att för ändamålet tillstyrka höjning av den beräknade medelstillsdelningen till länet. Vägen har beräknats komma till utförande såsom ödebygdsväg under nästkommande år för en kostnad av 350 000 kronor. På vägfrågans bedömande har den omständigheten inverkat, att en nomadskola med skolhem anlagts i Jänsmässholmen. Denna uppfördes under åren 1943—1949 för en kostnad något överstigande 200 000 kronor.

I detta sammanhang må även nämnas, att undersökningar för närvarande pågår rörande möjligheterna att förse Jänsmässholmen med elektrisk ström. Enligt den preliminära kostnadsberäkningen som föreligger skulle kostnaderna härför uppgå till omkring 83 000 kronor.

Enligt revisorernas mening kan den försöksskolonisation, som ägt rum i Jänsmässholmen, icke sägas ha fallit väl ut. Möjligheterna att i denna fjälltrakt erhålla försörjning för ett så stort antal lägenhetsinnehavare och deras familjer synes alltför små. Jordbruk bedrivs för närvarande endast på fyra lägenheter och kan av naturliga skäl icke inriktas på annat än animalie- och mjölkproduktion. Antalet djur har emellertid undan för undan och även under de senaste åren nedgått. Möjligheten att erhålla arbetstillfällen är ringa; skogsarbete måste sökas på en mils eller längre avstånd, och bland inkomstkällorna nämnes egentligen endast renskötsel, fiske, jakt och hemslöjd.

Lägenhetsinnehavarnas svaga ekonomiska ställning avspeglar sig icke minst i byggnadernas tillstånd. Revisorerna har vid besök på platsen konstaterat, att detta är dåligt. Åtskilliga bristfälligheter synes dock vara av den natur, att de bort kunna avhjälpas i tid av innehavarna själva.

Bedömes frågan om bebyggelsens fortbestånd utan hänsynstagande till den på platsen befintliga nomadskolan torde det kunna ifrågasättas, om det icke vore mest ändamålsenligt att nu inrikta sig på en successiv avveckling av lägenheterna, hellre än att nedlägga de ytterligare betydande kostnader, som skulle krävas, om nu föreliggande planer förverkligades. Dessa planer innebär, att inom de närmaste åren ett belopp av omkring 575 000 kronor skulle disponeras för vidmakthållande av byggnadsbeståndet i Jänsmässholmen och för framdragande av en allmän väg till byn. Härtill skulle senare komma kostnaderna för elektrifiering ävensom de årliga utgifterna för vägunderhållet. Med hänsyn till de mycket begränsade utkomstmöjligheter, som föreligger i Jänsmässholmen, torde det vara föga antagligt att där i framtiden skall kunna bibehållas ett befolkningsantal ens av nuvarande omfattning. På grund härav måste revisorerna ställa sig synnerligen tveksamma till den betydande investering, som här förestår. Revisorerna anser angeläget, att de ytterligare utgifter för det allmänna, som påkallas av ifrågavarande kolonat, icke företages utan ett förnyat noggrant övervägande.

Utlåtanden ha avgivits av lantbruksstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen (Del II, s. 166—180).

Lantbruksstyrelsen, som i ärendet inhämtat utlåtande från vederbörande lantbruksnämnd framhåller bl. a. följande.

Det är enligt lantbruksstyrelsens mening klarlagt att försörjningsunderlaget på orten icke räcker till för en befolkning av den storlek, som nu finnes i Jänsmässholmen. För de renskötande lapparna på platsen torde visserligen med hänsyn till dess lämpliga belägenhet i förhållande till renbetesmarkerna utkomstmöjligheterna ha varit och tills vidare kunna bli någorlunda tillfredsställande. För den övriga befolkningen äro förutsättningarna sämre. De jordbrukslägenheter, som utlagts vid försökskolonisationen, ha otillräckliga arealer odlad och till odling lämpad mark. Möjligheterna till inkomst från annat arbete på platsen äro mycket begränsade.

Med hänsyn jämväl till att bostadshusen nu äro i mycket dåligt skick, är det givetvis anledning att överväga en successiv avveckling av hela bosättningen i Jänsmässholmen (ävensom Ansätten, om tre lägenheter), såsom riksdagens revisorer ifrågasatt. Emellertid skulle en sådan åtgärd möta stora svårigheter och medföra avsevärda kostnader. En förflyttning av människorna från Jänsmässholmen skulle säkerligen från deras egen sida stöta på mycket starkt motstånd. Flertalet av dem ha bott på platsen så länge och äro i sådan ålder (genomsnittsåldern för samtliga uppgives vara ungefär 60 år) att de säkert skulle få mycket svårt att finna sig till rätta i annan miljö än den, de blivit vana vid. Då med undantag för några av de renskötande lapparna de på platsen boende människorna äro medellösa kan en förflyttning av dem till trakter med bättre försörjningsmöjligheter ej tänkas ske utan en betydande ekonomisk hjälp från det allmännas sida. Såsom av lantbruksnämndens yttrande framgår har det också från kommunens sida bestämt framhållits att det för kommunens del skulle bli avsevärt mera ekonomiskt betungande om människorna i Jänsmässholmen förflyttades till den egentliga bygden med för dem ovan miljö, än om de bereddes möjlighet att få bo kvar i Jänsmässholmen.

Styrelsen har vidare redogjort för det huvudsakliga innehållet i en under ledning av lantbruksdirektören i Jämtlands län och i samråd med länsbostadsdirektören, representanter för lappväsendet samt kommunala myndigheter utarbetad plan med förslag huru bostadsfrågan lämpligen borde lösas för samtliga i Jänsmässholmen boende. Styrelsen tillstyrker slutligen att frågan om bosättningen i Jänsmässholmen löses i huvudsaklig överensstämmelse med de av lantbruksnämnden framlagda riktlinjerna.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhåller, efter en redogörelse för vägfrågans utveckling, att vägföretaget i dess slutliga utformning ännu icke påbörjats samt att styrelsen kommer att låta anstå med företagets utförande i avvaktan på resultatet av de förnyade överväganden, vartill det av riksdagens revisorer i förevarande sammanhang gjorda uttalandet må kunna giva anledning. Därest dessa leda till väsentlig ändrade förhållanden, anses vägfrågan få upptagas till förnyad prövning.

Utskottet. För uppfattningen, att försökskoloniet i Jänsmässholmen bör successivt avvecklas, finnes onekligen visst fog. Emellertid skulle, såsom lantbruksstyrelsen framhållit, en sådan åtgärd även möta stora svårigheter. Enligt utskottets mening böra härvidlag icke minst de rent humanitära synpunkterna beaktas. Då dessutom numera ett hjälpprogram för den be-

rörda befolkningen framlagts, vilket under förhandenvarande omständigheter synes godtagbart, har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

23:o) **Förverkandepåföljd vid olaga skogsavverkning.** Under jordbruksdepartementet, § 24, ha revisorerna uttalat att det bör övervägas huruvida en ändring kan åstadkommas av nu gällande föreskrifter angående förverkandepåföljd vid olaga skogsavverkning utan att vederbörande inteckningshavares rätt trädes för nära eller förutsättningarna för belåning av skogsfastigheter försämrats (Del I, s. 207—209).

Revisorerna, som inledningsvis erinrat om tillkomsten och innebörden av gällande föreskrifter rörande förverkandepåföljd vid olaga skogsavverkning, ha vidare lämnat vissa av dem från skogsstyrelsen inhämtade uppgifter angående förekomsten av sådant förverkande varom här är fråga (s. 207 och 208). Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Skogsvårdslagen stadgar bötesstraff för skogsavverkning, som företages i uppenbar strid mot vissa av lagens bestämmelser. Långt större betydelse för vinnande av lagens syften i detta hänseende har emellertid den kompletterande bestämmelsen att olovligen avverkat virke skall förklaras förverkat och dess värde tillfalla länets skogsvårdskassa. Såsom framgår av redogörelsen begränsas emellertid sistnämnda föreskrift av det undantaget, att — därest fastigheten är belånad mot inteckning och överenskommelse träffats om inskränkning i rätten att avverka skogen — det förbrutna virkets värde i stället skall användas till täckande av fastighetslånet. Då det förverkade beloppet härigenom i sista hand kommer fastighetsägaren till godo, innebär undantaget att skogsvårdslagens tillbakahållande verkan praktiskt taget uteblir i sådana fall.

Tidigare synes denna bristande enhetlighet i fråga om rättspåföljden icke ha orsakat någon egentlig olägenhet. Efter den under senare år inträffade starka stegringen av virkesvärdena synes emellertid ett antal fall ha inträffat, där skogsägare med intecknade fastigheter genom lagstridiga avverkningar kunnat bereda sig fördelar av den påföljdseftergift, som lagstiftningen sålunda medgivit. Det bör enligt revisorernas mening övervägas, huruvida en ändring kan åstadkommas utan att inteckningshavares rätt trädes för nära eller förutsättningarna för belåning av skogsfastigheter försämrats.

Utlåtande har avgivits av skogsstyrelsen, som i ärendet hört skogsvårdsstyrelserna (Del II, s. 181—188).

Skogsstyrelsen framhåller att det otvivelaktigt förhåller sig så, som riksdagens revisorer kunnat konstatera, att den s. k. begränsningslagens särbestämmelser om förverkandepåföljd icke i erforderlig grad verka avhållande från lagstridiga skogsavverkningar på samma sätt som skogsvårdslagens påföljdsföreskrifter. En ändring av de förstnämnda bestämmelserna i skärpande riktning anses därför i hög grad påkallad.

Styrelsen framhåller vidare att bedömningen av påföljdsreglernas ända-

målsenliga utformning ur allmän repressionssynpunkt självfallet måste ske under beaktande av inteckningshavarens berättigade intressen och förutsättningarna för belåning av skogsfastigheter över huvud taget. Å ena sidan måste alltså uppmärksammas önskvärdheten av att kunna allmänt utnyttja skogen såsom kreditobjekt och skapa så enkla regler härför som möjligt, medan å andra sidan måste tillses att garantier erhållas till förebyggande av ur det allmännas synpunkt olämpliga avverkningar. De bestämmelser, som ur sistnämnda synpunkt äro nödvändiga, måste med andra ord utformas så, att icke syftet med skogsbelåningslagstiftningen sättes ur spel eller institutets användning försvåras.

Samtliga skogsvårdsstyrelser utom de i Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län förorda uttryckligen en lagändring. De båda förstnämnda av de senare styrelserna uttala direkt, att för dessas del något behov av ändrade bestämmelser ej föreligger för närvarande.

Utskottet. Med understrykande av vad revisorerna i ärendet anfört har skogsstyrelsen föreslagit, att en översyn av bestämmelserna i lagen den 6 juni 1930 (nr 202) om begränsning av rätten att avverka skog å intecknad fastighet snarast kommer till stånd. Utskottet delar denna uppfattning och hemställer därför,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en översyn av bestämmelserna i lagen den 6 juni 1930 (nr 202) om begränsning av rätten att avverka skog å intecknad fastighet.

24:o) **Vissa bötesandelar till länsstyrelsernas förfogande.** Under inrikesdepartementet, § 27, ha revisorerna uttalat att nuvarande behållning och framdeles inflytande medel å räkenskapstiteln »Vissa bötesandelar till länsstyrelsernas förfogande» utan dröjsmål böra tillgodoföras riksstaten (Del I, s. 225—232).

Revisorerna ha till en början erinrat om de uttalanden som av 1947 års revisorer gjordes under § 35 i den av dem avgivna berättelsen angående statsverket rörande frågan om vissa till generaltullstyrelsens förfogande ställda medel, vilket bl. a. resulterade i vissa lagändringar på hithörande område samt att den s. k. smuggelfonden indrogs till statsverket (s. 225—228). Vidare har erinrats om de uttalanden som av förenämnda års revisorer gjordes under § 15, rubriken Vissa bötesandelar till länsstyrelsernas förfoganden, samt i det av statspolisintendenten avgivna yttrandet över nämnda punkt (s. 228—230). Revisorerna, som vidare redogjort för innebörden av nu gällande författningsföreskrifter på området, ha också lämnat vissa uppgifter rörande den närmare fördelningen på olika länsstyrelser av de medel av ifrågavarande slag, som under sistförflutna budgetår redovisats i länens räkenskaper (s. 231). Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, fann statspolisintendenten i anledning av revisorernas år 1947 gjorda uttalanden sig föranlåten att som sin åsikt framhålla, att systemet med gratifikationer i form av bötesandelar till polispersonalen för uppdragande av hithörande brott med gällande organisation av polisväsendet och reglering av polismännens avlöningsförhållanden syntes honom föråldrat och otidsenligt. Statspolisintendenten påpekade vidare, att det ur vissa synpunkter syntes kunna ifrågasättas, huruvida det i allmänhet kunde anses förenligt med polismännens ställning att emottaga särskild penningbelöning för utförande av dem åliggande tjänsteplikter. Sedan riksdagen anslutit sig till dessa synpunkter, upphävdes på Kungl. Maj:ts förslag rätten för polispersonal m. fl. till andel i böter m. m. enligt förordningen angående försäljning av rusdrycker m. fl. författningar. I anslutning till ifrågavarande lagändringar förordnade Kungl. Maj:t att den s. k. smuggelfonden skulle avvecklas och behållningen tillgodoföras riksstaten. Därmed åstadkoms en tillfredsställande ordning på tullväsendets område. Något motsvarande förordnande meddelades emellertid icke beträffande de medel av i princip samma karaktär, som under rubriken »vissa bötesandelar till länsstyrelsernas förfogande» finnes redovisade i länsstyrelsernas räkenskaper. Till följd härav har länsstyrelserna alltjämt möjlighet att utdela här avsedda gratifikationer. Även om denna möjlighet utnyttjats endast i obetydlig omfattning och en länsstyrelse ansett sig direkt förhindrad därtill måste förhållandet betecknas som otillfredsställande.

På grund av det anförda anser revisorerna, att nuvarande behållning och framdeles inflytande medel å räkenskapstiteln »Vissa bötesandelar till länsstyrelsernas förfogande» utan dröjsmål bör tillgodoföras riksstaten.

Utlåtanden ha avgivits av *statskontoret* och *riksräkenskapsverket* (Del II s. 202 och 203), vilka båda myndigheter förklara sig dela revisorernas uppfattning att här ifrågavarande medel böra tillgodoföras riksstaten.

Utskottet. Revisorernas av remissmyndigheterna biträdda uppfattning, att förefintliga och framdeles inflytande medel å räkenskapstiteln Vissa bötesandelar till länsstyrelsernas förfogande böra tillgodoföras riksstaten, delas av utskottet. I enlighet härmed hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i det av revisorerna angivna syftet.

25:o) Västra Ny sjukhus. Under inrikesdepartementet, § 28, ha revisorerna redogjort för vissa iakttagelser rörande det ringa utnyttjandet av Västra Ny sjukhus m. m. (Del I, s. 232—237).

Utskottet. Beträffande denna fråga kommer utskottet att framdeles avgiva utlåtande, vilket utskottet härmed får för riksdagen anmäla.

26:o) Medicinalstyrelsens föreskrifter och anvisningar rörande undervisningen vid godkända sjuksköterskeskolor. Under inrikesdepartementet, § 29,

ha revisorerna framhållit det anmärkningsvärda i att medicinalstyrelsen, trots att Kungl. Maj:t och riksdagen främst av statsfinansiella skäl avböjt att taga positiv ställning till den av 1946 års kommitté för sjuksköterskeutbildningen föreslagna reformen beträffande sjuksköterskepersonalens utbildning, sett sig oförhindrad att utfärda föreskrifter och anvisningar av i sak den innebörd, som med nämnda förslag åsyftats (Del I, s. 238—241).

Utskottet. Beträffande detta spörsmål har utskottet yttrat sig under punkten 87 i sitt utlåtande nr 11, varom utskottet velat här erinra.

27:o) **Övriga anmärkningar.** Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat har utskottet funnit ha medfört åsyftad eller i utsikt ställd rättelse eller vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarad eller ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föränledas, eller icke ha varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande, vilket utskottet velat för riksdagen

anmäla.

28:o) **Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för vidtagna åtgärder.** I skrivelse nr 50 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 15 januari 1954, lämnat en redogörelse för de åtgärder som vidtagits på grund av riksdagens skrivelser den 4, 14 och 28 mars, den 18 april samt den 12 och 23 maj 1953 (nr 2, nr 81, nr 101, nr 11, nr 227 resp. nr 294) i anledning av, såvitt nu är i fråga, riksdagens år 1952 församlade revisorers berättelse.

Beträffande redogörelsens innehåll torde få hänvisas till skrivelsen.

Utskottet. Av den i förevarande sammanhang lämnade redogörelsen framgår, att vissa i ovannämnda riksdagsskrivelser angivna ärenden alltjämt äro föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet förutsätter att dessa frågor ägnas fortsatt uppmärksamhet samt att jämväl de av riksdagen härutinnan uttalade önskemålen i görligaste mån beaktas, så snart förhållandena medgiva. Kungl. Maj:ts skrivelse har i övrigt icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande, vilket utskottet velat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 27 april 1954.

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlon, Iwar Anderson, Gillström, Näsström, Pålsson, Hesselbom, Einar Persson, Bergman, Sunne, Rikard Svensson, Lundqvist och Bengtson; samt

från a n d r a kammaren: herrar Ward, Bergström, Andersson i Malmö, Akerström, Staxång, Johansson i Mysinge, Widén, Wedén, Onsjö, fru Ericsson i Luleå, herrar Gustafsson i Skellefteå, Blidfors, Almgren och fröken Ager.

Reservation

vid *punkten 20* (Kyrkofonden) av herr *Hesselbom*.